

הרב משה לינק
ירושלים תובב"א

שו"ת אדמו"ר הזקן הרב בעל התניא והשו"ע עם ביאורים, פיענוחים והערות

סימן לד

נושא הדין:

מתוך התשובה מבואר דמיירי בשכיב מרע שפשט ידו עם הגט והתחיל המסדר לומר עמו הרי זה גיטך ונשתתק ולקחה האשה הגט מידו כדי להצניעו, ומת. ויש לבעלה אח שאין ידוע אם הוא חי¹.

[א] אודות האשה העגונה, יגעתי ולא מצאתי צד להתיר, אלא א"כ ידוע בבירור שכשפשט השכיב מרע את ידו נגד ידי אשתו כשהתחיל המסדר לומר עמו הרי זה גיטך² ונשתתק והגט נשאר בידו - לא הניח ידו על המטה או על גבי (גופה) [גופו], אלא היתה ידו פשוטה כך עד שלקחה האשה הגט מידו להצניעו³,

1 כל אלו הפרטים מבוארים בגוף התשובה (ובסי' ל"ה). והנה בפתחי תשובה סי' קל"ח סי"ג הביא "עיין בתשובות תולדות יצחק סי' ו' בשכיב מרע שנתן גט לאשתו שלא תפול לפני יבם שהלך למרחקים מכמה שנים, ובעת שנתן השכ"מ הגט לאשתו דהיינו כשפשט ידו עם הגט ואמר ה"ז גיטך ועדיין לא אמר שאר הדברים והרי את מגורשת ממני והרי את מותרת לכל אדם, ביקש מאשתו ליתן לו מים לשתות ונטלה אשתו מעצמה הגט מידו ונתנה לו לשתות, והוא מתוך שתיית המים נחנק בגרונו ומת. וכתב שם לצדד להתירה ע"י גט זה, ע"ש. ודבריו צ"ע, ועיין מענין זה בשו"ת הגאון החסיד מהר"ש זלמן זצ"ל מלאדי סי' ל"ה ול"ו [ל"ד ול"ה]", עכ"ל.

וה"ל תשובות תולדות יצחק הנ"ל (והוא חלק שני מספר עולת יצחק ל"הרב המאה"ג החריף המפורסם מוהר"ר יצחק אייזיק [נבר] ועתה הוא מ"ץ דק"ק מאהליב, נדפס בשקלאוו ב"ך יברך ישראל [תקס"ג] לפ"ק. וי"ל שתשובת רבינו נכתבה על אותו מקרה): נשאלתי בשכיב מרע שנתן גט לאשתו כדי שלא תפול לפני יבם שהיה לו אחיו שהלך למרחקים מכמה שנים רבים בערך שבע שנים ויותר שלא היה ידוע באיזה מקום הלך לשם, ובעת שנתן השכיב מרע הגט לאשתו דהיינו כשפשט ידו ליתן הגט לידי אשתו ואמר לה הרי זה גיטך ולא אמר לה שאר הדברים והרי את מגורשת ממני והרי את מותרת לכל אדם ביקש מאשתו ליתן לו מים לשתות, ובעת שנתנה לו אשתו מים לשתות וידו היה עדיין פשוטה ליתן לה הגט כדי לומר לה ג"כ שאר הדברים היתה נוטלת אשתו מעצמה הגט מידו ונתנה לו מים לשתות והוא מתוך שתיית המים נחנק בגרונו ומת, עכ"ל.

2 מ"ש "כשהתחיל המסדר לומר עמו כו" הוא כמשנת"ל הערה 1 שעדיין לא אמר שאר הדברים "והרי את מגורשת ממני והרי את מותרת לכל אדם".

אלא שמצד זה ודאי אין לאסרה, וכמ"ש בתשובות תולדות יצחק הנ"ל "דהא כ' הרמ"א (ר"ס קל"ו) ולכתחילה יאמר לה ה"ז גיטך וכו' והרי את מגורשת ממני והרי את מותרת לכל אדם. וכתבו הפוסקים דמשמע מזה דבדיעבד אם לא אמר לה כלל רק הרי זה גיטך כשר הגט".

3 בתשובות תולדות יצחק שם: כי דייקת שפיר יש צד להקל לומר שמותרת הך איתתא להנשא לאחר ע"י הגט זה, כי בשו"ע אה"ע ריש סימן קל"ח כתב וז"ל, הרכינ לה בגופו או הטוה ידו עד ששלפה הגט מעליו, ה"ז גט, ונמצא לפ"ז בנדו"ד אע"פ שהוא בעצמו לא נתן הגט לידה קודם שתיית המים אלא היא מעצמה נטלה הגט מידו קודם שנתנה לו המים לשתות מ"מ כיון שהי' ידו עדיין פשוטה ליתן לה הגט קודם שתיית המים מאי בכך מה שהיא נטלה מעצמה, דהא . . אפילו מה שהוא רק הרכינ לה בגופו או הטוה ידו אליה שפיר קרינן בזה ונתן בידה.

אלא שרבינו כאן מחדש דלא סגי במה שהיה ידו פשוטה, אלא דדוקא באופן שלא הניח ידו על המטה או ע"ג גופו, אלא היתה ידו פשוטה כך (כבתחילה) עד שלקחה האשה הגט מידו" - אז הוא דקרינן ביה ונתן בידה. וכן מפורש בדברי רבינו בהמשך התשובה "רחוק הדבר מאד שהיתה ידו פשוטה כל כך כמו שהיתה פשוטה בשעת אמירת ה"ז גיטך. וקורבו לדאי ששינתה מקומה והונחה ע"ג גופו או ע"ג המטה". ולהלן סי' ל"ה: "נשארה ידו פשוטה . . כמו

וכהאי גוונא מקרי קירב ידו אליה, לפי דעת רשב"א - זה לשון הרשב"א (גיטין עח, א ד"ה גמ' אימא⁶): והא בעינן ונתן בידה וליכא, לא צריכה דערק ליה חרציה. כלומר, וכיון שהוא מקרבו לה ומסייעה בלקיחתו ונתן בידה קרי' ביה. ומדפרכינן והא בעי' ונתן בידה, שמעי' שאם תפס הבעל הגט ופתח ידו, ולקחתו מתוך ידו, לא קרי' ביה ונתן, אא"כ נתנו הוא לתוך ידה או שיקרבהו לה שהוא מסייע בלקיחתו.

ור"ן - וז"ל: (מ, ב מדפי הרי"ף ד"ה דעריק לה חרציה⁶) עקם לה מתניו להקריב לה הגט. ומהא שמעינן שאם תפס הבעל הגט ולקחתו האשה מתוך ידו לא קרינא ביה ונתן אא"כ נתנו הוא לתוך ידה או שיקרבהו לה דומיא דעריק לה חרציה.

וטור (סימן קל"ח) בשם רמב"ם - וז"ל: וכן אם הגט תחוב לו תחת חגורתו על מתניו, וצמצם מתניו ונתחלחלו, והטה עצמו לצדה ונטלתו, קרינן ביה שפיר ונתן. אבל אם צמצם מתניו ולא הטה עצמו אליה, או שהטה עצמו ולא צמצם מתניו, לא הוי נתינה. והרמב"ם כתב בזה שהוא גט⁷.

מכל הנ"ל מוכח, דכל שקירב ידו אליה - מהני למהוי נתינה⁸. ובנדוד"ד נמי, אם כשפשט השכ"מ ידו ונשתתק - נשארה ידו פשוטה כך ולא הניח ידו עד שלקחה הגט מידו - מהני מדין קירב ידו אליה⁹.

שהיתה פשוטה תחלה ממש ולא שינתה מקומה כלל. וההוכחה לחידוש זה יבאר רבינו בהמשך התשובה [אות ג].
4 ביאור הדברים: בגמרא (עח, א) איתא דבאופן ש"ערק לה חרציה ושלפתייה" קרינן ביה ונתן בידה. ובפירוש "ערק לה חרציה" כתב הרא"ש "פירוש עקם מתניו לקרב אליה הגט והוי כאילו קירב לה את ידו והיא לקחה הגט מתוכה. ורבינו חננאל פירש כגון שהיה הגט דבוק במתניו וצמצם מתניו ונתחלחלו ונטלתו, והוי כאילו נתנו לה הוא, ונראה דגם הוא צריך לומר לפירושו שקירב עצמו אליה. ולהך פירושא אם היתה ידו פתוחה וקירבה אליה ונטלתו לא הוי גיטא דבעינן תרתי שיסייענה בנטילתה וגם שקירב הגט אליה. עכ"ל. וכתב הטור (סי' קל"ח) דהרא"ש ס"ל כפירוש ר"ח. ובשו"ע (שם סעיף א') הביא שיטת ר"ח בסתם, והשיטה הראשונה בשם יש מי שאומר, והיינו שדעתו לפסוק כר"ח.

ויבאר רבינו דיש לסמוך על הרשב"א והר"ן וטור בשם הרמב"ם שכתבו כשיטה הראשונה, ועפ"ז בנדוד"ד ה"ה מגורשת.

5 הובא בב"י סי' קל"ח על ענין זה, דלהרשב"א סגי במה שמקרבו לה.

6 הובא בב"י שם.

7 בשו"ת תולדות יצחק הנ"ל כתב "בשו"ע אה"ע ר"ס קל"ח כתב . . . ויש מי שאומר שאם היה קשור על ידו או על ירכו והרכין לה בגופו או הטה ידו עד ששלפה הגט מעליו ואמר לה ה"ז גיטין הרי זה גט עכ"ל, וזה הוא דעת הרמב"ם בפ"א מהלכות גירושין וכן כתב הר"ן.

אמנם רבינו מדייק לכתוב שכ"כ הטור בשם הרמב"ם (ולכן ג"כ נקט בסדר זה: הרשב"א והר"ן והטור [בשם הרמב"ם]). וצ"ע איך היה אפשר לפרש הרמב"ם באופן אחר, שלזה לא הביא רבינו מהרמב"ם עצמו כ"א מהטור בשמו. ואולי משום קושיית הב"ח שם שהקשה על הב"י מנ"ל דהרמב"ם חולק על פירוש ר"ח.

8 הב"י הביא שכפירוש זה (של הרשב"א והר"ן והרמב"ם) פירש ג"כ רש"י (והב"ש סק"ג כתב שדעת הי"ש מי שאומר "בשו"ע, שסגי בהטה ידו עד ששלפה הגט מעליו, הוא "דעת הרמב"ם ורש"י). ואולי אין רבינו מונה אותו כאן ע"פ הידוע שרש"י הוא מפרש ולא פוסק (ראה שדי חמד כללי הפוסקים סי' ח' אות ט').

9 דהנה לפירוש ר"ח בעינן תרתי שיסייענה בנטילתה וגם שקירב הגט אליה, וכמ"ש הרא"ש (הובא לעיל הערה 4). ובנדוד"ד שאחז את הגט והושיטו לה והיא נטלה הגט מידו, הרי אמנם קירב הגט אליה אבל לא סייעה בנטילתה שהרי לא פתח את ידו, ובכה"ג לר"ח לא מיקרי "ונתן". אבל לרשב"א ור"ן וטור בשם הרמב"ם סגי בזה שקירב הגט אליה שיהי נחשב "ונתן".

והנה הב"י (הובא בפרישה סק"ג ובב"ש סק"ב) כתב לחדש דגם לפירוש ר"ח דבעינן שיסייענה בנטילתה - ה"מ היכא שצריכה סיוע כגון שהיה הגט דבוק במתניו, אבל אם אינה צריכה סיוע - כשקירב הגט אליה סגי, ולכן כשאחז הגט בראשו האחד והושיטו לה והיא לקחה אותו בראש השני הוי גט גם לשיטת ר"ח.

אמנם מדברי רבינו מבואר דבנדוד"ד אינו גט לפירוש ר"ח, ולא הביא דברי הב"י (אפילו לא כצירוף). וי"ל - משום

ואף דהטור וש"ע (סי' קל"ח שם) כתב דתרתני בעינינו כו' - וז"ל: וכן אם הגט תחוב לו תחת חגורתו על מתניו, וצמצם מתניו ונתחלחלו, והטה עצמו לצדה ונטלתו, קרינן ביה שפיר ונתן. אבל אם צמצם מתניו ולא הטה עצמו אליה, או שהטה עצמו ולא צמצם מתניו, לא הוי נתינה.

ובנדו"ד היינו דלא סגי מה שנשארה ידו פשוטה (-דומיא דהטה עצמו), אם לא שיפתח את ידו ג"כ - דומיא דצמצם מתניו; והיינו דקירב ידו גרידא (ולקחה הגט מידו הסגורה) לא מהני למהוי נתינה.

מכל מקום בשעת הדחק כהאי גוונא אפשר לסמוך על דעת רוב הפוסקים, ובפרט שמא מת כבר היבם¹⁰.

[ב] וגם מאי דמספקא ליה למעכ"ת לחוש לדעת התוס' (בגיטין דף ע"ח סוף ע"א ד"ה אינו גט) דבעינן שתדע האשה שהיא מגורשת - וז"ל: [אמר לה כנסי שטר חוב זה או שמצאתו מאחוריו קוראה והרי הוא גיטה] אינו גט עד שיאמר לה הא גיטך . . ומיהו קשה דבהניזקין משמע דאפילו לא אמר כשר גבי מעדותו של ר' יוחנן בן גודגדא נשמע אמר לעדים ראו גט זה וכו', וי"ל דהתם נמי אח"כ יגידו לה העדים שהיא מגורשת, אע"פ דהאשה מתגרשת בעל כרחיה, מ"מ צריך לומר לה הי גיטך . . שתדע שהיא מגורשת ולא תהא חוזרת, דבעינן שיהא משלחה ואינה חוזרת. עכ"ל.

ובנדו"ד, הרי לא ידעה האשה בשעת מעשה שהיא מגורשת, שהרי לא נטלה את הגט לשם גירושין, אלא להצניעו כו', וגם כשיתברר לה עכשיו ע"י שנודיעה שע"י נתגרשה, חשש השואל דלא מהני, כיון דכבר מת בעלה, ואין גט לאחר מיתה¹¹.

דהבי"ח הקשה עליו דברא"ש מפורש להיפך, שאם היתה ידו פתוחה וקירב הגט אליה לפיר"ח לא הוי גיטא. ויתרה מזו - גם להבי"ח הרי ע"כ זהו דוקא כשאחז את הגט באופן שנחשב שאין צריכה סיוע בנטילתו, אבל אם אחז את הגט בחוק - בודאי בעי' לפיר"ח שיסייענה (וכן תירץ הבי"ח על קושיית הבי"ח, דצריך לגרוס ברא"ש אם היתה ידו סגורה וקרבה אליה לא מהני), ולכן בנדו"ד מאחד שלא נתברר שאחז את הגט באופן שאינה צריכה סיוע לנטילתו - אין לנו להקל לפי פירוש ר"ח.

10 בשו"ת תולדות יצחק; וכדי שלא תימא דהא זה מ"ש אינו הוא אלא לפי דעת הרמב"ם והר"ן ולא לשאר הפוסקים, מ"מ כיון דיש לומר השתא דהוי כמו ס"ס, ספק דלמא הלכה כמו דעת הרמב"ם והר"ן, וספק שמא אותו היבם שהלך למרחקים מכמה שנים הוא אינו חי, שמת. ומצינו זה במקום עיגון בענין אחר מזה דהתירו להנשא לאחר מצד ס"ס כזה . . מכ"ש בנדו"ד שלא נפסק בפירוש בשו"ע שאין הלכה כאותו דעה, רק בשם יש מי שאומר, דפשיטא די"ל נמי דהוי כמו ס"ס, עכ"ל.

אמנם רבינו ס"ל דלמא מת היבם אינו ספק, וכמו שמאריך להלך [אות ד] דיש ע"ז חזקת חיים, וע"כ מה שאנו סומכים על דעת הרמב"ם והר"ן אינו מכח ס"ס, אלא שאפילו בלא עוד ספק אפשר לסמוך עליהם בשעת הדחק מאחר שהם רוב הפוסקים, ובפרט שמא מת כבר היבם.

(ולכאורה יל"ד, מאחר דיש חזקת חיים למה מ"מ אנו מצרפים זאת "בפרט שמא מת כבר היבם") להתייר. ויתירה מזו - מכח מה יש לנו ספק לומר שמת היבם, הרי לא נזכר שהיה זקן או חולה וכי"ב, ובתשובות תולדות יצחק: "שהלך למרחקים מכמה שנים רבים בערך שבע שנים ויותר שלא היה ידוע באיזה מקום הלך לשם". ואולי זה ע"ד מה שהובא בפוסקים מתרומת הדשן פסקים סי' קלט שיש צד להקל לענין עגונה "כאשר זה כמה שנים נשתקע שמו ואבד זכרו כו'".

11 לשון רבינו היא שחשש זה הוא "לחוש לדעת התוס' דבעינן שתדע האשה שיהא מגורשת", ומשמע דיש ראשונים שפירשו את המשנה (דצריך לומר "היא גיטך") מטעם אחר, ולשיטתם אין כאן כל חשש. והכוונה היא לדעת הרמב"ם, שכתב בפ"א מה: גירושין דבעינן "שיתנהו לה בתורת גירושין", שנאמר ספר כריתות ונתן בידה, שיתן אותו בתורת ספר כריתות אבל אם נתנו לה בתורת שהוא שטר חוב או מזוזה . . אינו גט, ואם אמר לה אח"כ הרי הוא גיטך - ה"ז גט. אמר לעדים ראו גט שאני נתן לה וחזר ואמר לה כנסי שטר חוב זה ה"ז כשר, שהרי הודיע את העדים

נראה לענ"ד דגם התוס' מודים דאין הגירושין תלויים ועומדים עד שעה שתדע דוקא, אלא כשתדע היא מגורשת למפרע משעת נתינה¹², כמ"ש הרשב"א בשם הראב"ד גבי היא בטבריא כו' - (שם עה, א ד"ה נתן גט בידה וכו') וז"ל: "והראב"ד זצ"ל הקשה דמהי היא דצריך לפרש ומהא דנתן בידה והיא ישנה משמע דבעי' דעתה . . . ובהיא בטבריא וחצרה בציפורי¹³, אם נתקרה הגט קודם שתדע דמגורשת . . . משמע דלא בעי' דעת". ומזה, דאין הגירושין תלויים ועומדים עד שעה שתדע, דאז אא"ל דאם נתקרה הגט קודם שתדע דמגורשת (כשתדע) דאז הגט כבר איננו.

ועז"כ רבינו דגם לדעת התוספות - דבעינן שתדע האשה שהיא מגורשת - אין הגירושין תלויים ועומדים עד שעה שתדע דוקא, אלא כשתדע הרי היא מגורשת למפרע משעת

שנתנו בתורת גירושין".

וכתב הבי"ש (סי' קל"ו סק"ג) דלדעת הרמב"ם - וכן דעת השו"ע - א"צ שיאמרו העדים לה שהוא הגט, ודי אם הבעל מוציא מפיו השילוחים ויאמר לה או לעדים, ולכן לא כתבו הרמב"ם והשו"ע שהעדים יגידו לה. אלא שהרמ"א הוסיף "ובלבד שתדע האשה שנתגרשה בו או שהעדים מגידים לה אח"כ (כ"כ התוס').

והשתא בנדו"ד להרמב"ם והשו"ע אין כאן בית מיחוש, שהרי הנתינה (שהיא מה שהושיט לה השכ"מ הגט, שבוה מתקיים הינתן) היתה לשם גירושין, והרי אמר לה "הרי זה גיטך". אלא שהיא לא נטלה מידו לשם גירושין, וזהו חסרון רק לדעת התוס' דבעינן שתדע האשה כו'.

12 דלכאורה היה מקום לומר שהגירושין תלויים ועומדים עד שעה שתדע דוקא, שהרי התוס' כתבו שזהו משום דבעי' שיהא משלחה ואינה חוזרת, וא"כ לא נתקיים ה"ושלחה" עד שעה שתדע. ואעפ"כ מחדש רבינו שהגט חל למפרע (וכדעת רבינו כתב גם האב"מ סי' קל"ו סק"ב).

ויש לבאר הסברא בזה, דמאחר שמצד הבעל היה מעשה של "שילוחין" - ע"י שאמר ה"ז גיטך או שהודיע לעדים, אע"פ שהאשה לא ידעה מזה, מ"מ שפיר חל הגט ע"י מעשה זה אם בסופו של דבר נשלם הענין ונודע לאשה שהיא משלחה.

ובתורת גיטין (סי' קל"ו ס"ה) כתב עוד יתירה מזו, דתוס' ג"כ לא ס"ל דבעינן שהעדים יאמרו לה כן, ומ"ש התוס' שהעדים יאמרו כו" פירושו דכשאומר כן לעדים הוי ג"כ משלחה ואינה חוזרת כיון דעדים ודאי יגידו לה אח"כ ומילתא דעדים קלא אית ליה, אבל באמת א"צ העדים לומר לה כן. ולכן אפי' נתקרה הגט קודם שנודע לה כשר כיון שעומד היה להתברר בשעת נתינה הוי כמשלחה ואינה חוזרת, עכתי"ד. ורבינו בודאי אינו סובר כן (וכן האב"מ), ובעי' שתדע לבסוף ועי"ז יחול למפרע, אבל עכ"פ יסוד הדברים הוא כהת"ג דהעיקר הוא שמצד הבעל יהיה משלחה ואינה חוזרת.

והנה באמת זה ברור דגם באופן שאינו יכול לחול למפרע (כגון אם לא אמר לעדים מתחלה) נתחדש במשנה כאן דמועיל. והראיה לזה מהמשך המשנה בהא דשינה דמהני ג"כ מה שאומר לה אח"כ הי גיטך אע"פ ששינה לאו בת איגרורי היא כמפורש בגמ', ואי אפשר לומר שמתגרשת למפרע (וע"ש ברשב"א). וע"כ צ"ל הביאור בזה - דמאחר שהנתינה מצדו היא לשם גירושין, מהני, וכמ"ש האב"מ. וגם מבואר בדרך פד: דה"ה דיועיל בגירושין חוץ, כאשר אמר לה אח"כ שתהיה מותרת לכל אדם. וכ"ז הוא משום דהחסרון אינו בגוף ועצם הנתינה לגירושין, ולכן מועיל גם אמירה אח"כ אע"פ שאי אפשר שיהיה עי"ז הגירושין למפרע.

ועפ"ז נראה דמיש רבינו שהגירושין חלין למפרע אין כוונתו דזהו פירוש המשנה דמגורשת למפרע (ודלא כהאב"מ שפירש דכוונת התוס' היא דגם הציר שבמשנה - שאמר לאשה כנסי שטיח זה או נתן בידה והיא ישנה - מיירי שאמר מתחלה לעדים, וע"כ חל הגט מיד, דאל"כ הרי בשעת הנתינה היה חסרון של "משלחה וחוזרת"). והרי באמת דוחק הוא לחלק בין ב' הבבות מתי חלים הגירושין, אלא לעולם במשנה מיירי בלא אמר לעדים מתחלה וחל הגט רק בשעת ידיעתה. אלא שרבינו מחדש דיכול לחול אפילו למפרע אם היה ידוע מצד עצמו. וההוכחה ע"ז היא מהיא בטבריא. ודו"ק.

13 ז"ל הגמ' (עו, ב): הזורק גט לאשתו והיא בתוך ביתה או בתוך חצרה ה"ז מגורשת, אמר עולא והיא שעומדת בצד היתה ובצד חצרה, ורב אושעיא אמר אפילו היא בטבריא וחצרה בציפורי היא בציפורי וחצרה בטבריא מגורשת, והא היא בתוך ביתה ובתוך חצרה קתני, ה"ק והיא כמי שבתוך ביתה והיא כמי שבתוך חצרה (כאילו היא בתוך ביתה, ומאי היא, דבעי' דתיהוי חצרה משתמרת לדעתה כו', רש"י), דכיון דחצר משתמרת לדעתה היא מתגרשת, ע"כ.

נתינה. ושוב אין חשש מה שבנדו"ד לא ידעה האשה שנתגרשה עד לאחר שמת בעלה, כנ"ל, כיון דידיעתה עכשיו מהני לגרשה למפרע משעת נתינה.

וכן דעת התוס' דבהיא בטבריא וחצרה בציפורי מגורשת גם קודם שתדע (למפרע כנ"ל), **כמבואר בדבריהם דף ע"ט ע"א ד"ה היתה עומדת בראש הגג כו' ע"ש דקתני כיון שהגיע לאויר הגג הרי זו מגורשת.** המשנה שם אומרת "היתה עומדת בראש הגג וזרקו לה כיון שהגיע לאויר הגג הרי זו מגורשת". וכתבו התוס' וז"ל: "לרבי אושעיא דאמר לעיל אפילו היא בטבריא וחצרה בציפורי, האי עומדת היינו כמי שעומדת כלומר כגון שמשתמרת". ולפי פי' התוס' אליבא דר' אושעיא - דעומדת לאו דוקא - אלא אפי' היא בטבריא וגגה בציפורי, הרי ע"ז המשנה אומרת "כיון שהגיע לאויר הגג הרי זו מגורשת" - ואע"פ שהיא בטבריא ואינה יודעת מזה. ומזה מוכח, דגם לפי דעת התוס' (דבעינן שתדע) מ"מ מתגרשת גם **לפני שתדע**, למפרע כנ"ל.

[ג] ואף שיש לפלפל בזה לא רציתי להאריך, כי לפע"ד רחוק הדבר מאד שהיתה ידו פשוטה כל כך כמו שהיתה פשוטה בשעת אמירת הרי זה גיטך, וקרוב לודאי ששינתה מקומה והונחה על גבי גופו או על גבי המטה¹⁴ כשנשתתק, ומשם לקחה האשה גט מידו. וא"כ אזיל ליה הקירוב הראשון שקירב ידו אליה מתחלה¹⁵, והיינו ממש מ"ש הר"ן דלעיל "אם תפס הבעל גט ולקחתו האשה מתוך ידו לא קרינן ביה ונתן כו'".

וברשב"א דלעיל הובא בית יוסף (שם ד"ה כיצד אמר לה וכו') **מבואר דאפילו פתח ידו לא מהני עד שיקרבהו אליה וכו' - וז"ל:** "אם תפס הבעל גט ופתח ידו, ולקחתו מתוך ידו, לא קרינן ביה ונתן אלא אם כן נתנו הוא לתוך ידה או שיקרבהו לה".

ומוכח מדבריהם דמה שנטל הגט מן הבלבל לא מיקרי קרבו אליה - הר"ן והרשב"א דמצרכי כשתפס הבעל הגט שיקרב ידו אליה דוקא - מוכח מדבריהם אלו דמה שנטל הבעל הגט מן הסופר אינו נחשב קרבו אליה, דאל"כ - כשתפס הבעל הגט (מהסופר) ולקחתו האשה מתוך ידו - לא היו מצריכים גם שיקרב ידו אליה¹⁶.

14 לעיל נקט רבינו "לא מצאתי צד להתיר א"כ ידוע בבירור ש... לא הניח ידו על המטה או על גבי גופו". וכאן נקט בסדר הפוך "וקרוב לודאי ששינתה מקומה והונחה ע"ג גופו או ע"ג המטה". ונראה שהוא בדרך לא זו אף זו, דאין להתיר א"כ ידוע בבירור שלא הניח ידו על המטה, ואפילו לא ע"ג גופו. אבל קרוב לודאי ששינתה מקומה והונחה ע"ג גופו, ויתרה מזו - ע"ג המטה.

15 כבר נת"ל (הערה 3) דרבינו מחדש דאף שנשארה ידו פשוטה מ"מ אם אינה פשוטה ממש כבתחלה - אזיל ליה הקירוב הראשון. והסברא בזה, משום דמה שנתחדש בגמ' שאין צריך נתינה ממש אלא סגי שיקרב את הגט אליה, אין הכוונה דסגי **בעצם זה** שקירב הבעל את הגט, דהרי זה ודאי א"א להחשיב "נתינה". אלא הכוונה, שכאשר נטלה האשה את הגט **בהמשך** לקירוב שקירבו אליה אזי נחשב הקירוב כתחלת **נתינה** וקרינן ביה ונתן. ולכן כל זה הוא דוקא כשנטלה האשה בהמשך לההושטה שלו, אבל אם החזיר ידו קצת הרי נגמרה תנועת ההושטה, ואין זה אלא שבזכות הבעל נמצא כעת הגט יותר קרוב אליה (וראה להלן הערה 16).

16 וצ"ע מה הוסיף רבינו להביא מהרשב"א "דאפילו פתח ידו לא מהני", הלא הנדון כאן הוא הקירוב שקירב את הגט ע"י תפיסתו מהבלבל, וא"כ כך לי פתח ידו או לא פתח ידו.

ונראה לבאר ובהקדים, דלכאורה היה יכול רבינו להביא ראיה פשוטה דלא מהני מה שקירב אליה הגט, מההיא דטלי גיטך מע"ג קרקע, דהגם שמתחלה תפס הגט והניחו ע"ג קרקע מ"מ לא מהני (ודוחק גדול ביותר להעמיד שכתב את הגט על גבי קרקע, או שמעולם לא תפסו והניחו ע"ג קרקע, ובדף כ"ד מפורש להיפך). וכן הקשה האב"מ (קלח סק"ב) על הדין דערק לה חרציה.

וי"ל, דאין כוונת רבינו להוכיח דקירוב גרידא לא מהני, דזה פשוט דלא מיקרי ונתן, אלא עיקר החידוש כאן הוא

דוחק גדול לומר דהר"ן והרשב"א דמצרכי שיקרב ידו אליה מיירי דוקא במקרה שלא נטל הבעל הגט מן הסופר, אלא שכתבו (הגט) בעצמם¹⁷, וכתבו באותו מקום עצמו שמגרשה, בענין שכשתפס הבעל הגט, לא קדם לתפיסה זו מעולם נטילת הגט ממקום אחר, ודוקא במקרה כזה מצרכי הר"ן והרשב"א שיקרב ידו אליה. ואילו נטל הגט מן הסופר או אפי' כתבו בעצמו אלא שנטלו ממקום כתיבתו למקום שבו מגרשה, לא בעי' שיקרב ידו אליה - דוחק גדול לומר כן.

או שאחזו בידו שלא לשם גירושין דוקא - וכן דוחק גדול לומר דמיירי הר"ן והרשב"א דוקא במקרה שנטל הבעל (מן הסופר כו') **שלא לשם גירושין**. ובזה דוקא הוא דמצרכי שיקרב ידו אליה, ואילו נטלו מהסופר לשם גירושין - סגי בהכי, ולא בעי' שיקרב ידו אליה. דוחק גדול לומר כן -

דכל כהאי גוונא הו"ל לפרש - היה לרשב"א ולר"ן לפרש דמה שבעי' שיקרב ידו אליה מדובר דוקא במקרים הנ"ל - שלא נטל הגט ממקום אחר, או שנטלו שלא לשם גירושין דוקא.

ובפרט מדפירשו שיקריבהו אליה דוקא, ולא אשמעינן רבותא טפי אפילו בלא קרבו אליה - אם תפסו בידו לשם גירושין, דומיא דקרבו אליה שהוא לשם גירושין - הרשב"א והר"ן הו"ל להשמיענו חידוש גדול יותר - שאפילו לא קירב ידו אליה, אם כשתפס הבעל הגט בידו מן הסופר, תפסו בידו לשם גירושין הרי זה דומיא דקירב ידו אליה, דכשתפס הגט בידו לשם גירושין ה"ז משתווה להפעולה דקירב ידו אליה - כיון ששניהם לשם גירושין¹⁸.

[ד] ומ"ש בספר פני יהושע בסוגיא דגיטין דף כ"ח, והיינו מ"ש שם שהוא חזקה העשויה להשתנות - השואל רצה לצדד להתיר האשה העגונה, אפי' אם נאמר שלא נתגרשה ונשארה זקוקה ליבם, על סמך שמת היבם, מכח מ"ש הפנ"י (גיטין דף כח, א ד"ה גמ' אמר ליה תרומה אגיטין קא רמית) וז"ל: "דאפשר לומר דההיא חזקה שהוא קיים לאו חזקה גמורה היא, משום דבודאי עשויה חזקה זו להשתנות, שסוף כל אדם למות . . דחזקה המשתנית בודאי תו לא מיקרי חזקה"¹⁹.

ורבינו שולל את סברת השואל להקל, כיון ש-

היינו דוקא אי לא מתניתין דגיטין אלא תרומה אתרומה לק"מ כו' (ע"ש) - הפנ"י

בכה"ג שהיתה ידו מושטת (לשם גירושין) דשפיר יש לחשוב כחחלת הנתינה, ואעפ"כ מחדש רבינו דלא מהני כיון שאין נטילתה בהמשך לתנועת ההושטה שלו. וכדמוכח מהר"ן והרשב"א דלא מהני מה שתפס הגט מן הבלבל ונטלו בידו לשם גירושין (כן מוכח מדברי רבינו בסמוך, דכל הנדון כאן הוא בשתפסו מהבלבל כדי לגרש בו). וזהו שמביא מהרשב"א, דאפילו תפס גט ופתח ידו וא"כ בודאי שאינו רק קירוב בעלמא של הגט אלא שהבעל נטל את הגט ואוחזו בידו בצורה כזו כדי שתבא האשה ותטלנו, אעפ"כ אין זהו נתינה כיון שאין נטילתה בהמשך להושטה שלו.

17 לכאורה צ"ל: בעצמו.

18 נראה כוונת רבינו בזה ("אם תפסו בידו לשם גירושין דומיא דקרבו אליה שהוא לשם גירושין") - דאין לדחות ולומר דאדרבה הרשב"א והר"ן אשמעינן רבותא טפי בהא דקרבו אליה, שסגי בעצם זה שקרבו אליה אע"פ שלא היה לשם גירושין (משא"כ בתפס הגט מן הבלבל לשם גירושין אי"ז רבותא כ"כ). שהרי זה ודאי אינו, ובקרבו אליה מהני דוקא לשם גירושין, וא"כ הו"ל לאשמעינן רבותא טפי אפילו בלא קרבו אליה אם תפסו בידו לשם גירושין.

19 וז"ל תשובות תולדות יצחק הנ"ל: זה בודאי דאין סברא כלל לומר דאותו ספק שמא אותו היבם שהלך למרחקים מכמה שנים הוא אינו חי, שמת, הוא לאו ספק כלל משום דבחזקת חי מחזקינן ליה, דהא עיין בגמרא דגיטין דף (מ"ח) [כ"ח] ותבין דמי' שייך בו לומר דספק הוא מיקרי כו'. עכ"ל.

השתמש בסברא הנ"ל רק כדי ליישב מדוע מתחלה הקשתה הגמרא (גיטין שם) מתרומה אגיטין ("תנן המביא גט, והניחו זקן או חולה, נותנו לה בחזקת שהוא קיים; ורמינהו, הרי זה גיטך שעה אחת קודם למיתתו אסורה לאכול בתרומה מיד" הרי שחוששין כל שעה שמא ימות) ולא הקשתה מיד מתרומה אחרונה: "תנן, בת ישראל הנשואה לכהן [ואוכלת בתרומה בשבילך] והלך למדינת הים אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים; ורמינהו, הרי זה גיטך שעה אחת קודם מיתתו [- אמר כהן לאשתו שיחול הגט שעה אחת קודם מיתתו] אסורה לאכול בתרומה מיד" הרי שחוששין כל שעה שמא ימות²⁰.

ומבאר הפני יהושע שבתחלה באמת לא יכלה הגמרא להקשות תרומה אחרונה, כיון שהייתי אומר שהסיבה שאוכלת בתרומה כשהלך בעלה למדינת הים - אין זה מצד חזקת חיים, כיון שהיא חזקה העשויה להשתנות; אלא הסיבה שאוכלת (בחזקת שהוא קיים) הוא מפני **חזקת היתר שלה עצמה** שהיתה מותרת בתרומה; ולכן תרומה אחרונה לק"מ, מה שבהלך למדה"י מותרת לאכול ואילו בהרי זה גיטך שעה אחת קודם שימות אסורה לאכול כנ"ל, דאין חזקת קיים הגורם להתיר לה לאכול, ואינו לא מעלה ולא מוריד, אלא שבהלך למדה"י אוכלת משום חזקת היתר שלה, ובהרי זה גיטך אסורה לאכול משום שבה (הגט) **הורע חזקת היתר שלה ג"כ ע"י הגט**.

ולכן מתחלה לא הקשתה הגמרא כי אם מתרומה אגיטין ("תנן המביא גט, והניחו זקן או חולה, נותנו לה בחזקת שהוא קיים; ורמינהו, הרי זה גיטך שעה אחת קודם למיתתו אסורה לאכול בתרומה מיד" הרי שחוששין כל שעה שמא ימות) דמהאי מתניתין מוכח שמתחשבים בחזקת קיים כחזקה גמורה, שהרי אין לאשה זו חזקת היתר מצד עצמה, ואדרבה היתה בחזקת איסור א"א, ואם מת בעלה זקוקה ליבם, ובכ"ז השליח נותן לה הגט **בחזקת שבעלה קיים**, הרי דחזקת קיים היא חזקה גמורה. וא"כ שפיר מקשה הגמרא אח"כ מתרומה דהרי זה גיטך שעה אחת קודם מיתתו כו' דגם שם הרי איכא חזקת קיים, ובכ"ז אסורה לאכול מיד דחוששין שמא ימות²¹.

20 ז"ל הגמ': רמי ליה אביי לרבה, תנן המביא גט והניחו זקן או חולה נותן לה בחזקת שהוא קיים, ורמינהו הרי זה גיטך שעה אחת קודם למיתתו אסורה לאכול בתרומה מיד. א"ל תרומה אגיטין קא רמית, תרומה אפשר (-להיות ניזונת בחולין. רש"י) גט לא אפשר (-למיחש למיתה, דאי חיישת אין לך שולח גט לאשתו וכן עגונות. רש"י). ורמי תרומה אחרונה, תנן בת ישראל הנשואה לכהן והלך בעלה למדינת הים אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים, ורמינהו הרי זה גיטך שעה אחת קודם מיתתו אסורה לאכול בתרומה מיד. עכ"ל הגמ'. והקשו התוס': תרומה אפשר - תימא וכי לא היה יודע המתוך מתניתין דתרומה ואיכא לאקשווי תרומה אחרונה כדבסמוך, ע"כ. ועל קושיא זו בא הפנ"י לתרץ.

21 ז"ל הפני יהושע: נראה לענ"ד דלא קשיא מידי, דבלא"ה קשיא לי אדמהדר הש"ס לאקשווי מתני' אהרדי ואמאי לא מקשה בפשיטות אהדיא דהרי זה גיטך שעה אחת אמאי אסורה לאכול בתרומה ולא מוקמינן לבעלה בחזקת שהוא קיים דהא קיי"ל בכל התורה כולה דאזלינן בתר חזקה כדאיתא בחולין פ"ק. אלא ע"כ משום דאפשר לומר דהדיא חזקה שהוא קיים לאו חזקה גמורה היא משום דבודאי עשויה חזקה זו להשתנות שסוף כל אדם למות, וסברא כזו הובאה בכמה מקומות בספרי פוסקים.

וא"כ מהאי טעמא גופא לא מצי לאקשווי מעיקרא תרומה אחרונה דלעולם אימא לך דחזקת חיים לא מיקרי חזקה מש"ה באומר הרי זה גיטך שעה אחת אסורה לאכול בתרומה מיד, והדיא דבת ישראל הנשואה לכהן דאוכלת בתרומה היינו משום דאיכא חזקה אחריתי שאשה זו בחזקת היתר לאכילת תרומה עומדת ומספק אין אנו יכולים לאסרה כיון דלא איתרע האי חזקה כלל. וחזקת היתר כי האי ודאי חזקה אלימתא היא בכל מקום ולא מצינו שהחמירו בה חכמים כגון מקוה שנמדד פעם אחת הרי היא בחזקתה ולא חיישי' דילמא חסרה לה וכן סכין שנבדק ועומדת אפילו לגבי חזקת איסור וחזקת טומאה ובכמה דוכתי מצינו בכל הספיקות דאוקמינן אחזקת היתר לגמרי היכא דלא איתרע. משא"כ בהדיא דהרי זה גיטך שעה אחת כו' הכא לא שייכי האי חזקת היתר של האשה שהרי

ונחזור לענייננו, דסברת הפנ"י דחזקת קיים אינה חזקה כיון דעשויה להשתנות - היתה **דוקא אם לא המתניתין דגיטין** - לבאר למה מתרומה אתרומה בלבד לא קשה מידי כנ"ל, שלכן לא הקשה כן הגמרא **מתחלה**, אבל לאחר דמוכח ממתניתין דגיטין דחזקת קיים הויה **חזקה גמורה** - תו ליתא להאי סברא.

ובענייננו - אין כאן במה להקל על חזקת קיים דהיבם.

והט"ז ביו"ד סי' שצ"ז (סק"ב) - רבינו מבהיר, דלכאורה הט"ז משתמש בסברא הנ"ל - ש"כל חי עומד למות" - לגרע כח החזקה דחזקת חי. דשם מיירי בענין מי ששמע שמת לו מת, ואינו יודע אם תוך ל' או לאחר ל' יום, אם חייב להתאבל. שמכח החזקה דחיים יש לומר שעד עכשיו חי היה, ורק עכשיו הוא שמת - וחייב להתאבל, אך מכח הסברא הנ"ל דכל חי עומד למות מכריע הט"ז דלא אמרינן דעד עכשיו חי היה, אלא אדרבא אמרינן שמעיקרא היה מת (וכבר עברו ל' יום, ואין חייב להתאבל). וקשה על מה שנתבאר לעיל דליתא להאי סברא. וע"ז מבהיר רבינו:

מיירי שכבר מת בודאי דאיתרע לה חזקה דחיים, ע"ש, ובט"ז אה"ע סי' קנ"ו סק"ח שכתב כך בהדיא - הט"ז משתמש בסברא זו - "כל חי עומד למות" - דוקא במקרה שכבר מת בודאי, דאז כבר אזלא החזקת חיים שכבר מת בודאי. ורק בכה"ג משתמש הט"ז בסברא הנ"ל דכל חי עומד למות לומר שאין כאן חזקת חיים (ומעיקרא היה מת).

וז"ל הט"ז: "וקשה אמאי לא נימא דהשתא הוא נהרג, דנוקמיניה בחזקת חי כמעיקרא עד השתא. . (ומתריץ): דע"כ לא אמרינן פרק כל הגט דמוקמינן ליה בחזקת חי - אלא כל שלא ידענו עדיין שמת, משא"כ בהנך . . **דהשתא ודאי מת**, שפיר אמרינן **דכבר היה מת** . . ואין להקשות מאי שנא (חזקת חי) משאר חזקות שאמרינן חזקה אפילו בכה"ג²² . . דשאני במיתה **דכל חי עומד למות, והוא מועד לכך בלי ספק**, ע"כ שפיר אמרינן **דודאי כל זמן שאינו מבורר שמת אמרינן עדיין חי הוא**, אבל כשמבורר שמת אזלא החזקה לענין שנאמר **דהשתא הוא שמת**, דאדרבה אמרינן שמעיקרא היה מת כיון שעמד לכך²³."

איתרע חזקת היתר שלה ע"י הגט שלפנינו . . ומש"ה לא שייך לאקשווי כלל מתרומה אתרומה מעיקרא. אבל מגיטין אתרומה מקשה שפיר דהא בשולח גט ממדה"י לא שייך כלל חזקת היתר, דאדרבה האשה הזאת בחזקת איסור לשוק עומדת, ומדקתני נותן לה הגט בחזקת שהוא קיים אלמא דהיינו להתירה לשוק אף במקום יבם, וא"כ על כרחך עיקר הטעם משום דמוקמינן לבעלה בחזקת שהוא קיים. א"כ מקשה שפיר מגירושין אתרומה אמאי אסורה לאכול בתרומה בה"ז גיטך שעה אחת דנהי דחזקת היתר שלה איתרע מ"מ חזקת בעלה שהוא קיים לא איתרע.

ושני רבה שאני תרומה דאפשר. פירוש דמעלה בעלמא עשו לענין תרומה כיון דאפשר, אע"ג דמן הדין היתר גמור הוא, ועל זה חוזר הש"ס ומקשה ורמי תרומה אתרומה, פי' דהתם גבי בת ישראל הנשואה לכהן נמי אמאי לא עשו מעלה, עכ"ל הפנ"י.

22 "כגון במקרה דפרכינן בריש נדה דנימא השתא הוא דחסר, וכן בסימן פ"א לעיל בגבינות שנעשו מחלב בהמה ונמצאת טריפה דאמרינן השתא הוא דנטרפה וכן בהרבה דוכתי".

23 הנה לכאורה ההסבר בדברי הט"ז הוא, דבאמת בכל חזקה ישנם שני עניינים: א' דכל זמן שלא נתברר לך דבר - אל תנקוט שאירע. ב' דכל דבר נשאר קיים ועומד על מצבו הקודם. ולכן, בכל החזקות אומרים העמד דבר על חזקתו - מצד הסברא הא', שאין לנו לנקוט שאירע כאן איזה שינוי עד שיתברר לנו, וכמו במקרה שיש בו מ' סאה שאנו מעמידים אותו תמיד על חזקתו הראשונה, וכ"ז שלא נתברר לנו שחסר אין לנו לנקוט שחסר. וגם כאשר נמדד עתה ונמצא חסר מ"מ אמרינן השתא הוא דחסר, והוא מצד הענין הב' - דמאחר שכל דבר נשאר קיים ועומד על מצבו הקודם, ע"כ אמרינן שחסרון זה נעשה רק השתא.

אמנם, בדבר שעומד להשתנות הרי הענין הב' אינו שייך כלל, שהרי אין טבעו להשאר קיים ועומד על מצבו הקודם,

הרי שאין הט"ז משתמש בסברא ד"כל חי עומד למות" לאורועי "חזקת חיים" כל זמן שלא ידענו עדיין שמת, וכל זמן שאינו מבורר שמת - אמרינן עדיין חי הוא, מכח "חזקת חיים".

וכן כתב הט"ז באבן העזר גבי אשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ובאה ואמרה מת בעלי, דמותרת לינשא לשוק משום דמוקמינן להבן בחזקת שהוא קיים. וכתב הט"ז דאפילו אם יבא עד אחד ויאמר שמת בנה (קודם בעלה) אינו נאמן, כי אין הע"א נאמן לאורועי החזקת חיים של הבן²⁴.

וממשיך הט"ז, דיש שרוצים לחלק ולומר דחזקה זו (חזקת חיים) אינה כמו שאר חזקות, כיון שסוף כל אדם למות, וא"כ ה"ז חזקה העשויה להשתנות, ולכן נגד חזקה זו יש כח לעד

אך הענין הא' ודאי שייך, דכל זמן שלא נתברר לנו אין לנו לנקוט שנשתנה. ולכן, תמיד אולי בטר חזקה גם בעשויה להשתנות, וכל זמן שלא נתברר לנו אין לנקוט שמת, אבל במת לפניך לא אמרינן השתא הוא דמת, כן משמע לכאורה מלשון הט"ז.

אך עפ"ז יש לדקדק בל' רבינו, שכתב "והט"ז . . . מיירי שכבר מת בודאי דאיתרע לה חזקה דחיים", הלא לכאורה אין זה משום איזו ריעותא בחזקת חיים שנעשתה ע"י שמת לפניך, אלא הסברא היא דבעשויה להשתנות הנה מלכתחילה אין חזקה שאומרת שהדבר יקרה כמה שיותר מאוחר, ונשארה רק סברא שאומרת שאין לנו לנקוט דבר עד שיתברר לנו. וא"כ הכי הו"ל לרבינו לומר: "והט"ז . . . מיירי שכבר מת בודאי, דלא אמרינן השתא הוא דמת". ונראה, דבאמת גם מה שבכל החזקות (וכגון במקוה) אמרינן "השתא הוא דחסר", הנה יש בזה ג"כ הסברא הא' הנ"ל. דעל כל רגע שאנו מסתפקים עליו לומר שהיה חסר אז - אנו אומרים דכל זמן שלא נתברר לך אל תנקוט שאירע. רק דמ"מ מה שהמקוה חסר לפנינו עושה ריעותא בחזקה, שהרי סוף סוף הרי נחסר המקוה וי"ל שהיה זה כבר מקודם (ואינו דומה למקוה שנמדד פעם א' והיו בו מ' סאה שאנו מעמידים אותו על חזקתו, דהתם לא איתרע כלל), וע"ז אמרינן דמ"מ סברא הוא שהיה נשאר קיים ועומד על מצבו הקודם והשינוי אירע השתא (-הסברא הב' הנ"ל). וזה שייך לומר דוקא בדבר שאינו עשוי להשתנות, אבל בדבר העשוי להשתנות - אה"נ שיש חזקה דמיעקרא, אבל מ"מ יש בה ריעותא מצד שמת לפניך.

וכן יש לדייק מלשון הט"ז, שכתב "ודאי כל זמן שאינו מבורר שמת אמרינן עדיין חי הוא, אבל כשמבורר שמת אזלא החזקה לענין שנאמר השתא הוא שמת, דארברה אמרי' שמעיקרא היה מת כיון שעמד לכך". דהט"ז לא כתב "אבל כשמבורר שמת אין כאן חזקה לענין שנאמר השתא הוא שמת", דבאמת גם בעומד להשתנות יש חזקה גם לענין שנאמר השתא הוא שמת, ורק דמה שנתברר שמת עושה בזה ריעותא ואזלא החזקה.

24 ז"ל הט"ז: בחודש כסלו ת"י הייתי בלובלין ואני בתוך הגולה בעו"ה מחמת מכת המדינה עד כי ירא ה' משמים ויאמר לצרותינו די, נשאלה שאלה בעסק עגונה אחת דהיתה אשה אחת ששמה חנלי העירה על עצמה שנהרג בעלה בק"ק שעברשין ביום הרג רב עם בנה שהיה לה, רק שמיתת הבעל היתה קודם למיתת הבן. והגידה שהיה שם עוד איש א' בבית ההוא, מה דין אשה זאת להנשא כי יש לו אח. והנה היה שם הרבה בעלי תריסין גאונים מלבד מרא דאתרא אביר הרועים הרב המובהק מהר"ר העשיל שי'.

וחלקי אמרה נפשי שהיא מותרת בלא חליצה כדן משנתינו ס"פ האשה שלום הלכה היא ובעלה למ"ה ובאה ואמרה מת בעלי ואח"כ בני נאמנת, פירש"י שהרי בחזקת היתר לשוק יצאה והפה שאסר הוא הפה שהתיר. רק שהרב מרא דאתרא הנ"ל הקשה לשאל דלמא הכא שאני כיון שכתבו התוספות והרא"ש פ' האשה רבה דף צ"ד דטעם נאמנות האשה מכח מיגו דאי בעי שתקה ממיתת הבן ולא היתה אומרת רק מת בעלי לחוד היתה נאמנת דהוה מוקמינן הבן בחזקת שהוא קיים, ממילא ליכא כאן נאמנות לאשה כיון שאין לה מיגו דהיא יראה מפני העד שהיה שם שמא יאמר להיפך.

וע"ז אמרתי דאין חשש מזה, חדא דודאי לא חששה מזה כיון דאתה אומר שיראה מן העד א"כ ודאי האמת איתה דודאי לא ישנה העד דבריה, והוה לרווחא דמלתא. אבל נ"ל ברור דיש כאן מיגו דהעד א' כמאן דליתיה דמי באם בא לאוסרה דע"א נאמן באיסורים להיתר ולא לקלקל . . . ולא כל כמיניה להוציא דבר מחזקתו הראשונה שהיתה להיתר . . . וה"נ באם תאמר האשה מת בעלי לחוד ממילא היא מותרת כי אנו סומכים לומר שהבן קיים עדיין ואתה העד באת להכחיש חזקה זו איני מאמינך להפסיד לי . . . דאחר שהיא מותרת באמירת מת בעלי בלא עדות העד רק שהוא בא לאוסרה מטעם מת בנך קודם ולקלקל החזקה דקיי"ל דהוא בחזקת חי דהא מטעם זה אנו מתירין אותה כשידוע לנו שיש לה בן דמוקמינן ליה בחזקת חי ואין כח ביד עד אחד לאורועי חזקה. עכ"ל.

אחד. ודוחה הט"ז דבריהם וכותב "אין בזה ממש, דמנא לך לחלק ולהטיל על העגונה חומרא מה דלא מצינו בגמרא ובפוסקים דכל שעשוי להשתנות לא הוה כאן חזקה כלל דכל העומד ליגזז כגזוז דמי וא"כ אמאי חשבינן לזה חזקה כלל אפילו להקל באיסור תורה".

הרי דס"ל להט"ז שחזקת חיים חזקה גמורה היא. ודוקא כאשר איתרע חזקת חיים והשתא ודאי מת בזה אמרינן דאין לנו לילך בתר חזקת חיים דמעיקרא לומר דהשתא הוא שמת, שהרי הוא מועד למות, ואה"נ דכל שלא נתברר שמת אמרי' עדיין חי הוא אבל כשנתברר שמת אזלא החזקה.

ומ"ש המג"א באו"ח סי' ח' (ס"ק י"א) דחזקה העשויה להשתנות אינה כלום - בענין בדיקת הציצית לפני הברכה לראות שהן כשרות, כתב המג"א: "הרא"ש כתב דנהגו שלא לבדקן דאוקי אחזקתיהו . . . אך נראה לי דלא מיקרי חזקה, דעשויה ליפסק בכל שעה". דהחזקה שהציצית כשרות (שלא נפסקו החוטין) הרי זו חזקה העשויה להשתנות, כיון שהציצית עשויה ליפסק בכל שעה, ולכן לא מיקרי חזקה. כלומר, דחזקה העשויה להשתנות אינה כלום. ומביא המג"א מקור לזה -

כמ"ש בתשובת הר"ן שבבית יוסף יו"ד סי' ר"א [אות ס"ה] - בענין מקוה שמימיו מתמעטים כתב הר"ן שאם הוא מוחזק להיות מימיו מתמעטין, ולעמוד על פחות מארבעים סאה - "קרוב הדבר שאין לסמוך על חזקתו הראשונה (-שהיו בו ארבעים סאה מתחלה) לפי שאותה חזקה עשויה להשתנות . . . אין חזקתו הראשונה שהוחזק להיות בו ארבעים סאה מוציאה הטמא מחזקתו, ואיכא למימר העמד טמא על חזקתו ואימר לא טבל. ולפיכך אם הוא מוחזק להיות מימיו מתמעטים ולעמוד על פחות מארבעים סאה - צריכה לחזור ולטבול כל זמן שלא ידענו בודאי שבשעה שטבלה היו בו ארבעים סאה"²⁵.

הרי שאין סומכים על חזקה הראשונה דארבעים סאה כיון שהיא עשויה להשתנות. והרי זה היפך ממשנת"ל דחזקת חיים לא נגרע ולא הוכחש ממה שסוף כל אדם למות ועשויה להשתנות.

וכותב רבינו, שבאמת דברי המג"א "דחזקה העשויה להשתנות אינה כלום" (על סמך תשובת הר"ן הנ"ל) -

צע"ג²⁶, ונהפוך הוא ממה שכתב הר"ן; דהר"ן לא כתב כן - ש"לא מיקרי חזקה ואינה

25 הר"ן מיירי שמדדוהו עתה ומצאו בו מ' סאה (ואין כאן "הרי חסר לפנינו") אלא שמקוה זה פעמים מימיו עולים פעמים מתמעטים, וע"כ צריכה לחזור ולטבול אע"פ שעבשיו ג"כ נמצא שלם, שא"א לסמוך על חזקתו שהיה מ' סאה מתחלה שהרי עשוי להשתנות, ע"ש.

26 בס' חקרי הלכות (ח"ה ע' 16) כתב דמחמת קושיא זו לא הביא רבינו בשו"ע סי' ח' (סעיף יג) את דברי המ"א הנ"ל סי' ח' בשם תשובת הר"ן, אלא הביא טעם אחר, וז"ל: "בכל יום ויום קודם שמברך צריך שיעיין בחוטי הציצית אם הם כשרים שמא נפסקו מהם איזו חוטים וכו'. ואע"פ שבדק הציצית אתמול צריך לחזור ולבדקן למחר ואין אומרים העמידן על חזקתן שהם עבשיו כמו שהיו תמול שלשום משום שאם לא יבדקם בשעת הברכה לא יבדקם לעולם ובודאי אי אפשר להעמידן לעולם בחזקת כשרות, כיון שדרכן לפטוק ע"י דריסת הרגלים או מחמת סיבות אחרות".

והנה טעם זה הוא מדברי המ"א סי' יג סק"ה, אבל קשה, דלכאורה המ"א בזה לשיטתו בסי' ח', שהרי אם נקט דחזקה העשויה להשתנות היא חזקה - הרי באמת א"צ לבדקם לעולם, ולעולם נעמידם בחזקת כשרות (וכדאי' בגמ' בגיטין אפילו הוא בן מאה נותנו לה בחזקת שהוא קיים, ובירושלמי א"י אפי' הוא בן מאה ועמד בדרך עוד מאה שנה כו'). וע"כ הטעם בזה משום דחזקה העשויה להשתנות אינה חזקה, רק דבשעה מועטת אין הדרך ליפסק (וע"ד שמא

כלום" - אלא שאינה מוציאה מידי חזקה אחרת שכנגדה - שכתב שהחזקה דארבעים סאה, כיון שבמקרה הנ"ל עשויה להשתנות, אינה מוציאה מחזקת טמא. הרי שמדברי הר"ן ברור שגם חזקה העשויה להשתנות הוי חזקה²⁷, ואינו אלא מה שאינה מוציאה מחזקה אחרת²⁸.

ותדע עוד מסוגיא דריש פ"ק דנדה (ב' ע"א וע"ב) דמוקמינן אשה בחזקתה - במתני' שם: "שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן" [אם ראתה דם - תטמא תרומה וטהרות שתגע בהן משעת ראייה ואילך, ולא אמרינן שהי' שם דם לפני שראתה ונטמא גם מה שנגעה בו לפני ראייה]. ובגמ': מאי טעמא דשמאי - קסבר העמד אשה על חזקתה, ואשה בחזקת טהורה עומדת.

ואין לך חזקה העשויה להשתנות גדולה מזו דמגופה חזיא - כמ"ש שם בגמ' (ע"ב): איתתא כיון דמגופה חזיא - מועדה ורגילה ועלולה (לראות דם), רש"י. הרי שאין לך חזקה העשויה להשתנות גדולה מזו, ומ"מ קאמר שמאי דיש לה חזקת טהרה ומעמידין אותה על חזקתה²⁹.

ורוב הנשים רואות מל' ללמ"ד כמ"ש ביו"ד סי' קפ"ד וקפ"ט - בסי' קפ"ד (סעיף א' 30):

ימות לאלתר) וע"כ לא היה צריך לבדוק בכל יום ויום אם לא מטעם הנ"ל. וראה להלן הערה 27. בשו"ת צ"צ אה"ע סי' ע' אות ה' כתב: ואפשר דהתם משום חומר הברכה הוא (לכן החמיר המ"א לבדוק הציצית העשויה להשתנות). ומ"מ דוחק גדול הוא להחמיר בענין הברכה יותר מאיסור כרת דנדה דסמכי' אחזקה זו גבי אשה שאין לה וסת דבעלה בא עליה וא"צ לשאל כו'. ומצאתי ישוב לדבריו מלשוננו הטהור של אאזמור"ר הגאון נ"ע בשלחנו הסי' ח' סי"ג, וז"ל: דאם לא יבדקם בשעת הברכה לא יבדקם לעולם ובודאי א"א להעמידם לעולם בחזקת כשרות כו'. וא"כ לק"מ מנדה דהתם יש גבול דהיינו ל' יום לראייתה שהוא עונה בינונית. עכ"ל הצ"צ.

מבואר מדבריו דקי"ל להלכה דבחזקה העשויה להשתנות אין מקילין כ"א כאשר יש איוה גבול עד כמה להעמידו אחזקתו (ונראה שזהו דוקא משום חומר הברכה ואיסור כרת דנדה וכמ"ש הצ"צ מתחלה. וי"ל דבגט לא החמירו כן משום דלא אפשרי וכמ"ש בגמ', דאין לך שולח גט לאשתו והן עגונות). ועפ"י צ"ל דמה שהקשה רבינו כאן על המ"א הוא בעיקר על מה שהביא המ"א (בסי' ח') מקור לדבריו מתשובות הר"ן, וזה צע"ג ונהפוך הוא דבר"ן שם מבואר דלולא חזקת טמאה דהאשה היינו מתירים גם בחזקה העשויה להשתנות. אבל לדינו של המ"א מודה רבינו ומטעם שכתב בסי' יג (ומשום חומר הברכה, משא"כ בנדו"ד הרי ודאי אין לנו לעשות ריעותא בחזקת חיים דיבם ולהתירה לשוק).

28 וכן הביא רבינו בהלכות שחיטה סי' א' ס"ק כ"ב: "אין צריך לבדוק אחריו לעולם אפילו יש זמן רב שנטל קבלה . . . וטעמא דמילתא לאו משום דאוקי גברא אחזקתיה חדא דהיא חזקה העשויה להשתנות מעצמה אם לא יחזור על למודו ישכח מאליו ואינה מוציאו מחזקת איסור". עכ"ל.

אלא דלכאורה צ"ע על הר"ן, הרי מגיטין כ"ח מוכח דאולינן בתר חזקת חיים אפי' להוציא מחזקת אשת איש, דנותן לה בחזקת שהוא קיים (וכן הקשה הצ"צ בשו"ת אה"ע סי' ע' אות ד', וצ"ח לשו"ת בית אפרים הלכות גיטין סי' קי"א שיישב קצת ד' הר"ן).

29 לכאורה קשה הרי סברא זו אומרת הגמ' שם אליבא דהלל דמה"ט לא מוקים לאשה לאשה אחזקתה, וא"כ מה הביא רבינו ראייה משמאי הרי באמת הלל פליג מהאי טעמא.

הנה ע"פ דברי הט"ז הנ"ל י"ל, דבאמת טעמו של הלל שם הוא משום דהשתא ודאי טמאה, ובוה לא מוקמי' אחזקה דמעיקרא כשעשויה להשתנות, וא"כ אין ראייה מהגמ' שם דחזקה העשויה להשתנות אינה כלום. אך עכ"פ עדיין אינו מיושב כ"כ איך מביא רבינו ראייה משם.

ונראה, דהרי באמת גם מה שהחמיר הלל ה"ז רק לחומר תרומה וקדשים, אבל לחולין מודה דמוקמי' לה בחזקת טהורה וכמ"ש התוס' ריש נדה שם, ובדף ג' ע"א ד"ה ואב"א. וא"כ אי"ש הראיה דאולי' בתר חזקה גם כשמגופה חזיא. ואדרבה, מזה קשה על הט"ז, שהרי מבואר כאן שלחולין מהני החזקה דמעיקרא אע"פ דהשתא ודאי טמאה ואין לך חזקה העשויה להשתנות גדולה מזו. וכן הקשה השב שמעתתא (שמעתא ג' פרק ח') על הט"ז.

30 כן ציין בספר "שאלות ותשובות אדמו"ר הזקן", אבל שם בסעיף א' כתב השו"ע רק "רוב הנשים יש להם

"רוב הנשים יש להן וסתות לראות בזמן ידוע כגון . . . מל' לל' יום". ובסי' קפ"ט (סעיף א): "כל אשה שאין לה וסת קבוע, חוששת ליום ל' לראייתה, שהיא עונה בינונית לסתם נשים"³¹.

הרי לנו מכל הנ"ל ראייה ברורה שגם חזקה העשויה להשתנות בודאי - ובענייננו - חזקת טהרה לאשה, שמן הסתם ועל הרוב תשתנה חזקה זו בל' יום³², אעפ"כ יש כאן דין חזקה, ומעמידין אותה על חזקה זו. וכן הוא בענייננו, דחזקת חיים דהיבם היא בתקפה, למרות שעשויה להשתנות שסופו למות. ואין כאן במה להקל על עגונה זו שנשארה זקוקה ליבם.

ולפי שאין הוראה אלא להתיר³³ וכחא דהתירא עדיף³⁴ - לא רציתי להאריך³⁵, וה' ימיכם ושנותיכם יאריך כנפשיכם ונפש א"נ ד"ש מלונ"ח שניאור זלמן בא"א מוה' ברוך זלה"ה.

סימן לה

עוד מענין הנ"ל

נושא הדין:

בעוד שבסי' ל"ד צידד רבינו להקל במקרה שנשארה יד השכ"מ פשוטה גם לאחר שנשתתק ולקחה הגט מידו הפשוטה³⁶ וכתב דמהני מדין "קירב ידו אליה" דכיון שמסייעה

וסתות לראות בזמן ידוע, כגון מעשרים לעשרים יום או מל' לל' יום, ורבינו כאן מביאו כראיה ש"רוב הנשים רואות מל' ללמ"ד". ואולי כוונת רבינו לטור סי' קפ"ד, שכתב "רוב הנשים יש להן וסתות לראות בזמן ידוע כל אחת לפי זמנה, וסתם וסת משלשים יום לל' יום", וראה גם שו"ע שם סעיף ט'.

31 רבינו מוסיף להביא מס' קפ"ט, כי בסי' קפ"ד מבואר רק שרוב נשים רואות מל' ללמ"ד, אבל הסוגיא דריש נדה הרי מיירי באשה שאין לה וסת קבוע, וע"ז מוסיף להביא מס' קפ"ט דמאחר שרוב נשים רואות מל' ללמ"ד הרי כל הנשים עומדות בחשש זה.

ולכן נקט רבינו "ורוב הנשים רואות מל' ללמ"ד כמ"ש ביו"ד סי' קס"ד וקפ"ט", דלכאורה הו"ל להביא את תחלת דברי הטור סי' קפ"ד (וכ"ה בשו"ע שם) דרוב נשים יש להם וסתות לראות בזמן ידוע, ומה נוגע שהרוב הוא מל' ללמ"ד. אלא שעיקר כוונתו כאן היא להוכיח דגם אשה שאין לה וסת קבוע עומדת בחשש מל' ללמ"ד.

32 לכאורה קשה, שהרי מכח זה ש"רוב נשים רואות מל' ללמ"ד" יש חזקה ג"כ שקודם ל' לא תראה, שלכן מי שאין לה וסת קבוע היא בחזקת טהרה עד ל' יום. וא"כ מה מביאו רבינו מזה דחזקת טהרה עשויה להשתנות.

אך באמת, אין חזקה כזו שקודם ל' לא תראה, ומה ש"רוב נשים רואות מל' ללמ"ד" אומר רק שעד ל' ודאי תראה, ומה שמוותרת קודם ל' הוא מצד חזקת טהרה (וכמ"ש במשנה נדה טו, א "כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן", ומיירי באין לה וסת קבוע, תוך ל' יום, כמבואר בגמ' שם). ונמצא, דלעולם אנו מעמידים אותה בחזקת טהרה עד ל' יום, אבל מיום ל' מאחר שרוב נשים רואות מל' ללמ"ד תו א"א להעמידה בחזקת טהרה.

ועפ"ז נמצא דה"ה דהוה מצי רבינו להקשות ממשנה זו, אמאי כל הנשים בחזקת טהרה, הרי זו חזקה העשויה להשתנות. וכן הבאנו לעיל הערה 27 משו"ת צ"צ, וכן הקשה בשב שמעתתא (שמעתא ג' פרק יב).

33 ע"ד כתובות ז, א "ומי איכא הוראה לאיסור", ופירשי': משום דכל אדם ראוי להחמיר, והאוסר אין זה סמיכת דברים שאפילו מן הספק שאין ההלכה ברורה לו הוא בא ואוסר, אבל המתיר סומך על שמועתו או על סברת חכמתו והיא הוראה, עכ"ל.

והנה שם בגמ' משנינן דמצאנו הוראה לאיסור. וראה בס' כללי הפוסקים וההוראה כלל שמ"ח שהביא מכמה ספרים (ספר כריתות להר"ש מקינון, ספר הליכות עולם, והובא בשל"ה) דמדקא מתמה הגמרא ומי איכא הוראה לאיסור משמע דרוב הוראות (-סתם הוראה) להתיר.

34 ראה תוס' ביצה ב: ד"ה וכ"ת "לכך כח דהתירא עדיף - כשאדם מתיר סומך על שמועתו וצריך להביא ראיה לדבריו, אבל איסורא אדם יכול להחמיר עליו בלא טעם".

35 הנה תחלת התשובה [אותיות א-ב] היא להיתר, ומ"ש רבינו כאן קאי על חלקה השני של התשובה [אותיות ג-ד] והעיקר על ענין חזקה העשויה להשתנות [אות ד'] שהאריכו בזה האחרונים מאד להביא ראיות משי"ס וראשונים, ורבינו קיצר בזה ורק העיר בכמה נקודות.

36 ודוקא באופן ששינתה (היד) את מקומה והונחה ע"ג גופו או ע"ג המטה" החמיר שם, משום דזה ודאי לא סגי במה שקירב את מקומו של הגט, שעל ידו נמצא הגט עתה קרוב יותר אל האשה. וגם לא סגי במה שהתחיל

בלקחתה קרינן ביה "ונתן"; הרי בסימן זה חזר בו מהנ"ל, כיון דלקיחתה הגט לא היתה מחמת נתינת בעל כלל, ואין שום שייכות בין לקיחתה את הגט לנתינת הבעל (כפי שיתבאר), וממילא בלקיחתה בנדו"ד א"א לקרות הלקיחה על שמו "ונתן".

[א] אחרי שובי נחמתי, דאפילו נשארה ידו פשוטה עד שלקחה האשה הגט מידו כמו שהיתה פשוטה תחלה ממש ולא שינתה מקומה כלל, אין להקל לפע"ד; משום דכתיב ונתן ולא שתקח מעצמה, כמ"ש הרמב"ם הלכות גירושין פ"א הלכה י"ב: גט . . שהיה קשור על ידו או על יריכו ושלפתו ממנו . . אינו גט, שנאמר ונתן בידה - לא שתיקח היא מעצמה, והרי לא נתן לה לא הוא ולא שלוחו³⁷.

ובנידון דידן הרי לקחה מעצמה שלא מחמת אמירת הבעל³⁸.

להושיט, אלא בעינן שתהיה לקיחתה בהמשך לתנועת ההושטה שלו, וכמו שביארנו שם בהערה 16. 37 לכאורה אינו מובן, מה מביא רבינו מהרמב"ם, הלא הדבר ברור שכל הנדון כאן הוא אי מיקריא הנתינה ידידה ומתקיים מ"ש "ונתן", וכמפורש בגמ' (דף עח.) לענין ששלפתו מאחוריו "הא בעינא ונתן וליכא". וכ"כ רש"י שם לענין טלי גיטך מע"ג קרקע לא אמר כלום - דבעינן ונתן. ונראה בביאור כוונת רבינו, דהנה מאחר דמצאנו בגמרא דערק לה חרציה מהני, וקרינן ביה ונתן בידה, הרי לכאורה הפירוש בזה הוא שגם מצדו יש איזו נתינה. וה"נ בענייננו הרי ודאי היתה נתינה מצדו במה שהושיט ידו. וע"ז מביא מדברי הרמב"ם, שכתב "ונתן, ולא שתקח היא מעצמה", דמדברי הרמב"ם מבואר דאין זה רק שיש דין שהוא צריך לתת את הגט, אלא שיש בזה גם מיעוט "ולא שתקח היא מעצמה". דאלי"כ ל"ל להרמב"ם להאריך, הול"ל "שלפתו ממנו אינו גט שנאמר ונתן בידה והרי לא נתן לה". וע"כ בא הרמב"ם להשמיענו שאין זה רק שצריך שתהיה נתינה מצדו, אלא צריך שלא תהיה לקיחה מעצמה של האשה ותהיה כל הנתינה שלו. וא"כ בנדון דידן, הן אמת שההושטה היא מעשה של נתינה מצדו, אבל מאחר שהיתה כאן לקיחה מעצמה של אשה (ולא לקיחה שהיא בהמשך לנתינתו, שאז נחשבת נתינה שלו, וכדלהלן) תו לא קרינן ביה "ונתן" - ולא שתקח מעצמה.

38 מבואר מדברי רבינו (שנקט "לקחה מעצמה שלא מחמת אמירת הבעל") שבאופנים שמועיל מה שלקחה האשה מיירי דוקא כשלקחה מחמת אמירת הבעל (וציוויו), דאז נחשב הכל נתינה ידידה. וכגון ערק לה חרציה דמפורש בגמ' דמהני, ה"ז דוקא אם אמר לה שתטלני. וכדברים האלו כתב ה"אבני מילואים" (סי' קל"ח סק"ב), והביא מפיה"מ להרמב"ם שכתב "מה שאמר מצאתו מאחוריו אינו גט עד שיאמר הא גיטך - בתנאי שירמוז לה שתקבלני". [וכתב עוד להוכיח זה משיטת הסוברים שאם נתן הבעל גט ביד האשה וקודם שהניחו מידו קפצה האשה את ידה לא מהני. והתוס' (ע"ח:) הקשו ע"ז, דלא גרע מערק לה חרציה. וע"כ צ"ל דהא דערק לה חרציה מהני היינו כשאומר לה שתטול גיטה. אמנם ראייה זו ליתא לפי מה שיתבאר כאן בהמשך התשובה (בשם הרשב"א והר"ן) דהטעם דלא מהני קפצה ידה הוא משום שלא היה זה מרצון הבעל.

עוד כתב להוכיח זה משיטת הסוברים דקירב לה הגט גרידא מהני. וא"כ לעולם לא משכחת לה טלי גיטך מע"ג קרקע, דהא אי אפשר שיגיע הגט אל הקרקע אם לא ע"י קירוב, דמעיקרא היה הגט בידו או בביתו וקרבהו לה שהניחו ע"ג קרקע. אע"כ דלא מהני קירוב אא"כ אומר לה טלי גיטך. אך ראייה זו ליתא לפי"ש רבינו בסימן הקודם דזה ברור דלא סגי בקירוב גרידא אם לא שהנטילה תהיה בהמשך להושיטה]. אמנם לכאורה הדברים תמוהים, שהרי במשנה שם מפורש דבמצאתו מאחוריו (דמוקמי) לה בגמ' ערק לה חרציה ושלפתיה) אינו גט עד שיאמר לה הא גיטך, ומבואר בגמ' דא"צ ליטלנו ממנה ולחזור וליתנו לה אלא סגי במה שיאמר לה עתה. הרי שקודם ששלפתו לא אמר לה הא גיטך, ואעפ"כ מהני אף שלקחה שלא מחמת אמירת הבעל (וכן ראיתי שתמה במילואי חותם).

אך תמיהה זו קיימת רק על ביאורו של האב"מ, שכתב לבאר ד"ז משום ש"בנתינה גרועה כי הך בעינן שיהי' כריתות בשעה דערק לה חרציה", ועפ"ז בעינן שיאמר לה "הרי זה גיטך". אבל ע"פ ביאורו של רבינו ה"ז רק משום דבעי' "ונתן" - ולא שתיקח מעצמה, וא"כ י"ל דהתירוץ ע"ז פשוט, דדברי רבינו הם שצריך שיאמר לה ליטול (דע"ז) גם נטילתה נחשבת להמשך מעשה הנתינה שלו, כדלהלן בד' רבינו, אמנם במשנה הנדון הוא בענין שצריך שיאמר לה שהוא גט (וכמ"ש התוס' דבעינן שתדע האשה שהיא מגורשת, כדלעיל סי' לד [אות ב], ולהרמב"ם הוא משום דבעי' שיתגדלו לה בתורת גירושין וכמ"ש הערה 11). וא"כ א"ש הכל, דהמשנה באמת מיירי שאמר לה מתחילה שתטלני אך לא אמר לה שהוא גט, ולכן צריך אח"כ לומר לה "הא גיטך".

[ב] ואפילו לפי דעת ר"י שברא"ש ושאר פוסקים³⁹ דכשהבעל התחיל הנתינה אף שהאשה גמרה מקרי ונתן - ז"ל הרא"ש: "אמר רב חסדא גט בידה ומשיחה בידו אם יכול לנתקו ולהביאו אצלו אינה מגורשת ואם לאו מגורשת. פי' ר"ת, כגון שהגט כבד והמשיחה דקה, דאי משיך ליה לגביה מיפסיק (-דדוקא בכהאי גוונא מגורשת), וכענין זה פירש ה"ר יוסף ז"ל בשם רשב"ם - כגון דמיהדק הקשר יפה, ולא מיפסק כשיביאנו אצלו (-דבכהאי גוונא מיירי ב"יכול לנתקו", וכמו כן "אין יכול לנתקו" - הוא מחמת הגט והמשיחה עצמם, כנ"ל בפ"י ר"ת), אבל אם קפצה ידה, ומחמת זה יפסיק החוט כשהוא מושך - לא מיקרי נתינה (-שהרי מצד נתינת הבעל יכול עדיין לנתקו, ומה שהבעל אינו יכול לנתק הוא רק בסיבת קפיצת ידה. ו"נתינה" לא מיקרי אלא ע"ש פעולת הבעל, דהיינו שמצד נתינתו גרידא כבר לא יוכל לנתקו, מבלי התערבות פעולת האשה שקפצה ידה). ור"י אומר דמיקרי שפיר נתינה כיון שהוא התחיל הנתינה, קרינן ביה שפיר "ונתן", אע"פ שהיא גמרה הנתינה⁴⁰.

היינו טעמא - משום שהתחלת נתינת הבעל היא הגורמת המביאה לידי גמר נתינה ע"י האשה. כגון בדעקם לה חרציה⁴¹ (גיטין ע"ח ע"א), דמשם הוא ראיית ר"י -

וזהו חסרון בנידון דידן, דמאחר שנטלה האשה מעצמה בלא אמירת הבעל הרי זה ממועט מ"נתן - ולא שתיק מעצמה". ודוקא ע"י אמירת בעל נחשב הדבר להמשך הנתינה שלו.

³⁹ רבינו מדייק בלשונו "הר"י שברא"ש ושאר פוסקים". כי בתוס' (גיטין עח: ד"ה אם) כתבו בשם ר"י דבכה"ג לא מהני. אלא שהרא"ש (פ"ח סי' ז') ושאר פוסקים (הלא הם הרשב"א והר"ן והרב המגיד, הובאו בית יוסף. ומהב"י משמע ש"כ"ה גם בספר התרומה) כתבו בשם ר"י דבכה"ג מהני. וכבר עמדו בזה הב"י וב"ח ודרישה וב"ש ו"ט.

⁴⁰ לכאורה אינו מובן כלל מהי הכוונה בהקושיא מדברי ר"י. הלא זוהי גמרא מפורשת דערק לה חרציה מהני וע"ז לא פליגי ר"י ור"ת. ובפ"י הגמ' דערק לה חרציה יש מחלוקת הראשונים וע"ז כבר דן רבינו בס"י הקודם ומסיק דאפשר להקל כהסוברים דסגי בקירב ידו אליה. ומה נתחדש בדברי ר"י שמכח זה יש להתיר יותר.

והנה לכאורה היה אפשר לבאר כוונת רבינו, דכלפי מה שכתב דיש כאן חסרון שלקחה מעצמה שלא מחמת אמירת הבעל ע"ז כותב עתה להעיר מדעת ר"י, דלהר"י הרי אין צריך שתהיה לקיחתה מחמת אמירת הבעל, וכמו שמוכיח זאת רבינו בהמשך התשובה מדברי הרשב"א והר"ן והריטב"א (והרמ"א) דלהר"י לא מיירי כשצוה לה לקפוץ ידה. אך קשה לבאר כן בכוונת רבינו, דא"כ למה לו להאריך "ואפ"י לפי דעת ר"י דכשהבעל התחיל הנתינה אף שהאשה גמרה מיקרי ונתן", והעיקר חסר מן הספר, והול"ל "ואפ"י לפי דעת ר"י דאפ"י כשלקחה שלא מחמת אמירת הבעל מיקרי ונתן" ולהביא כאן ההוכחה מדברי הראשונים הנ"ל.

ועל כן נראה, שבאמת לא נחית רבינו כאן לדון בדינו של "נתן - ולא שתק מעצמה", ולכאורה הרי אינו סובר כן, שהרי עתה לדון בשרש הדין. דנתבאר עתה שיש חסרון של "נתן - ולא שתק מעצמה", ולכאורה הרי אינו סובר כן, שהרי הרי מסביר את דינו בזה"ל "כיון שהוא התחיל הנתינה קרינן ביה שפיר ונתן אע"פ שהיא גמרה הנתינה", ולכאורה כוונתו - דא"צ שהבעל יעשה כל הנתינה, אלא סגי שיעשה את תחילת הנתינה (ומביא ע"ז ראי' מערק לה חרציה, והיינו דהוה הביאור שם - דסגי במה שמתחיל את הנתינה), וא"כ ה"ה בנדו"ד כיון שהתחיל להושיט מהני אף שאת המשך הנטילה עשתה האשה, היפך מ"ש רבינו (כמשנ"ת בהערה 2) דבעינן שכל הנתינה תהיה של הבעל.

ועל זה כותב רבינו: "ואפילו לפי דברי ר"י דכשהבעל התחיל הנתינה אף שהאשה גמרה מיקרי ונתן" - הנה אין הפ"י דסגי במקצת נתינה, אלא - "היינו טעמא משום התחלת נתינת הבעל היא הגורמת המביאה לידי גמר נתינה ע"י האשה", וכמו שממשיך ומבאר. ונמצא דגם לפ"ד ר"י הגדר הוא משום שהכל מתייחס אל הנתינה שלו.

⁴¹ לשון זה הוא ע"פ מה שפירש"י "ערק לה חרציה - עקם לה מתניו", וצ"ב הכוונה מה שנקט לשון זה. ואולי י"ל, ובהקדים דהנה כבר נתבאר בסימן הקודם פלוגתת ר"ח ושאר ראשונים אם סגי במה שקרב לה הגט או שצריך גם שיטייענה בנטילתו, ע"ש, ופלוגתתם תלויה בפ"י הגמ' ערק לה חרציה. דהסוברים דסגי בקירוב הגט מפרשים כפירש"י, אמנם מהר"ח נראה שמפרש ערק לה חרציה שצמצם לה מתניו (כ"ז משמע מהרא"ש וב"י).

וזהו שמרמז רבינו דהר"י שמביא ראייה מערק לה חרציה ע"כ הוא כפירש"י דמפרש שעקם לה מתניו, שהרי באופן שעליו מדבר הר"י לא סיעדה בנטילתו (וכ"כ הבי"ח סוף סק"ג).

אך עדיין צריך להבין מה שייך כ"ז לכאן, הלא זהו ענין אחר לגמרי ואין נוגע כלל להזכירו כאן (אפי' ברמז). ונראה דבאמת כ"ז נוגע מאד להסברא שכתב רבינו עתה. דהנה, להר"ח לא סגי במה שקירב ידו אליה אלא בעני' שיטייענה בנטילתו, כגון אם היה הגט תחוב בחוזק בין חגורו למתניו צריך שיצמצם מתניו להקל עליה הנטילה. ולשיטתו שפיר

במתני': מצאתו מאחוריו . . אינו גט עד שיאמר לה הא גיטך. ופריך בגמ': כי אמר לה הא גיטך מאי הוי, הו"ל טלי גיטך מעל גבי קרקע ואמר רבא טלי גיטך מעל גבי קרקע לא אמר כלום (דבעינן ונתן, רש"י), ומתוך בגמ': ששלפתו מאחוריו (שהיה תחוב בין חגורו למתניו ושלפתו משם, רש"י), ופריך: שלפתו נמי - הא בעינא 'ונתן בידה' וליכא. ומתוך: לא צריכא דערק לה חרציה (עקם לה מתניו להקריב לה הגט, רש"י) ושלפתיה.

והנה, כשעקם לה מתניו להקריב לה הגט הרי מעשה זה שעקם לה מתניו הוא הגורם ומביא לידי גמר הנתינה - לקיחת האשה, וכפי שיתבאר בסמוך [כי כוונתו בעשייה זו הוא כדי שהיא תשלפנו, ונמצא שמעשה זה דעקימת מתניו שהוא התחלת נתינת הבעל, הוא הגורם המביא לידי גמר נתינה ע"י האשה, שעקימת מתניו גרמה לה שתשלפנו], ולכן גם מה שהיא גמרה הנתינה בשליפתה עדיין נקרא על שמו - "ונתן" כיון שהתחלת נתינתו (עקימת מתניו) גרמה והביאה לגמר הנתינה ע"י האשה (שליפה).

ודוקא מטעם זה (דהתחלת נתינת הבעל גרמה) אמר ר"י דכשהבעל התחיל הנתינה קרינן שפיר 'ונתן' אע"פ שהיא גמרה הנתינה. שהרי כל ראייתו דסגי בהתחלת הנתינה ע"י הבעל הוא מהאופן הנ"ל דעקם לה מתניו. ושם הרי עקימתו גרמה לשליפתה כנ"ל⁴².

כמבואר בספר התרומה - בספר התרומה מבואר דמעקם לה מתניו הוא הראיה דבגט בידה ומשיחה בידו וקפצה ידה שפיר דמי.

וז"ל (הלכות גיטין, סוף סי' קכג): "גט בידה ומשיחה בידו אם יכול לנתקו ולהביאו בידו אינה מגורשת ואם לאו מגורשת. יש לפרש הכי, אם היתה ידו פשוטה ונתן בידה הגט ועדיין המשיחה של גט בידו, ואחרי כן סתמה ידה. והשתא קאמר דאם לא סתמה וסגרה ידה כל כך בחוזק שאם היה חפץ הבעל למשוך המשיחה שיביא גם הגט וינתקו . . אינה מגורשת וכו'. ואם לאו אלא סגרה ידה כל כך בחוזק שלא יוכל להביא הגט כו' מגורשת . . דלא גרע מעריק חרציה ושלפתיה דשרי תלמודא"⁴³.

יש לבאר בטוב טעם שהגדר הוא דבעינן שהתחלת נתינת הבעל היא הגורמת המביאה לידי גמר נתינה, ודוקא ע"י שמיקל עליה הנטילה נחשב הדבר שהוא גרם לגמר הנטילה, משא"כ אם מקרב את הגט גרידא. ועי"כ רבינו דהאמת היא שגם להחולקים על ר"ח (והר"י בתוכם כנ"ל) ומפרשים דעקם לה חרציה - גם לשיטתם הגדר הוא שהתחלת הנתינה גורמת את גמר הנתינה, ולא בזה פליגי. אלא שלשיטתם עצם זה שהוא התחיל בנתינה, שקירב הגט (וגילה דעתו ורצונו שתיקח הגט, ולכך נוטלתו, וכדלהלן) מיקרי התחלה הגורמת את גמר הנתינה.

42 דהנה הר"י מיירי בגט בידה ומשיחה בידו, ושם באמת אין לנו ראייה שהגדר הוא "משום שהתחלת נתינת הבעל היא הגורמת המביאה לידי גמר נתינה ע"י האשה" מטעם שית' בסמוך ש"גילה דעתו ורצונו שתקח הגט ולכך היא נוטלתו", דאדרבה הרי אחז המשיחה בידו כדי למשוך ולהוציא את הגט ממנה, אלא שהיא קפצה ידה ומנעה זאת ממנו. וא"כ לכאורה א"א לומר שהגדר הוא שלקחת האשה נגרמה ע"י הבעל שגילה דעתו ורצונו שתקח הגט. ולזה מביא רבינו דעל כרחק יש להוכיח כן, שהרי כל ראיית ר"י דמהני גט בידה ומשיחה בידו וקפצה ידה - הוא מהגמ' דערק לה חרציה. וא"כ עכצ"ל דכשם שב"ערק לה חרציה" ישנו גדר כזה שלקחת האשה נגרמה ע"י הבעל - כך ג"כ בגט בידה ומשיחה בידו וקפצה ידה ישנו ג"כ גדר זה שקפיצת יד האשה נגרמה ע"י הבעל, וכמו שיתבאר.

43 ז"ל ספר התרומה בשלמותו: ונראה שעל פירוש זה (- שאין יכול לנתקו ולהביאו אצלו מחמת סגרה ידה) יקשה, כי נמי סתמה וסגרה בחוזק שלא יוכל להביא אצלו הגט במשיכת המשיחה אמאי מגורשת, הלא כשנתן הגט בידה אז היה יכול להביא הגט אצלו במשיכת המשיחה שבידו, והיא קפצה ידה אח"כ - זה לא עשה הבעל אלא היא, והו"ל כטלי גיטך מע"ג קרקע דאינו גט. לכך היה נראה לפרש שכבר היתה ידה סתומה וסגורה והוא תחוב בתוך ידה הסתומה, אם תחוב כ"כ בחוזק שלא יוכל להביאו אצלו במשיכת המשיחה שבידו - מגורשת. ור"ת מפרש דוגמא זה ענין (- דוגמת זה הענין), שלעולם היתה ידה פתוחה בתחילה ובסוף, אבל אם הגט כבד והמשיחה דקה כל כך שאם ימשוך המשיחה אליו לא יוכל להביאו אצלו ולנתקו לגט מידה, אלא יפסוק וינתק החוט, מגורשת. ועתה לא

וסמ"ג (עשין נ ד"ה ונתן בידה): "...אם היה הגט קשור . . על ירכו, אם הרכין לה בגופו עד ששלפה הגט הרי זה גט, כדאמרין בגיטין פרק הזורק דהוי גט כי ערק לה חרציה ושלפתו. והוא הדין אם היתה ידה פתוחה כששם הגט בתוכה ואחר כך קפצה ידה, עד שאין הבעל יכול לנתקו - שהגט גט, אפילו אם היה הגט תלוי במשיחה והמשיחה ביד הבעל, כך פוסק רבינו יצחק".

ורשב"א ור"ן⁴⁴, **הובא בית יוסף**⁴⁵ (סי' קל"ח ד"ה כיצד אמר לה): הרשב"א כתב . . ר"י ז"ל פירש דכיון שנתנו הבעל לידה וקפצה היא ידה . . עד שאין הבעל יכול לנתקו ולהביאו אצלו, אע"פ שאם לא קפצה ידה היה יכול להביאו אצלו מחמת המשיחה שבידו, הרי זו מגורשת . . דלא גרע מעייק לה חרציה ושלפתיה . . והר"ן כתב דברי הרשב"א. עכ"ל הביט יוסף.

והנה בכל הנך ראשונים⁴⁶ מבואר שראיתו של ר"י לדין זה - שאם היה גט בידה ומשיחה בידו וקפצה ידה ומחמת זה אינו יכול למשכו מגורשת, דמיקרי שפיר נתינה כיון שהוא התחיל הנתנה - הרי הראיה לזה היא מ"ערק לה חרציה".

ומבאר רבינו, דב"ערק לה חרציה" הגדר הוא **שהתחלת נתינת הבעל היא הגורמת המביאה לידי גמר נתינה ע"י האשה**. שהרי -

גילה דעתו ורצונו שתקח הגט⁴⁷, **ולכך היא לוקחתו**⁴⁸, **משום הכי נקראת לקיחה זו על שמו למיקרי ונתן; הואיל והוא התחיל ליתן ומחמת התחלה זו נגמרה הנתנה בידי האשה**.

מיירי שעשתה האשה שום מעשה כלל. אם כן, פעמים שהבעל אוהו הגט בראשו ונתנו בידה ואוחזתו בראשו השני וסוגרת ידה בחזק קודם שיניח הבעל ראש הגט שבידו, וזה פסול כמו משיחה שבידו, וצריך שלא תסגור ידה כלל עד שיניח הבעל כל הגט בידה. אמנם גם זה כשר, ופירוש ראשון (- שא"י לנתקו מחמת סגורה ידה) אמת וטוב, דלא גרע כשנתן מקצת הגט בידה וע"י כן אוחזתו בראשו וסוגרת ידה, דלא גרע מעריק חרציה ושלפתיה בו, עכ"ל.

44 וכ"כ גם הרב המגיד (פ"ה הט"ז) הובא בבי"י. ויל"ד למה אין רבינו מוכירו.
45 מ"ש רבינו "הובא בית יוסף" קאי על הרשב"א והר"ן. כי הסה"ת וסמ"ג הגם שהובאו ג"כ בבי"י. אבל לא הביא הבי"י כי אם חלק מדבריהם, וענין זה - שראיית ר"י הוא מערק לה חרציה - לא הובא בבי"י כי אם בהעתקתו את דברי הרשב"א (והר"ן שכתב כדבריו).

46 רבינו מאריך להביא שכן כתבו כו"כ ראשונים. וי"ל - משום דבהרא"ש לא מובא פרט זה בדברי ר"י. וז"ש רבינו מדברי שאר הראשונים נלמד דבודאי זהו מקורו וראיתו של ר"י.

47 כאן לא נקט רבינו כדלעיל [סוף אות א, וראה שם בהערה 3] שנטלה הגט ע"י אמית הבעל, משום דלהר"י בודאי א"צ אמירה וכדחזינן בשיטתו גבי גט בידה ומשיחה בידו וקפצה ידה דמהני גם בלא אמירה מדין ערק לה חרציה (כדלהלן).

וי"ל שהר"י בזה לשיטתו (שנת' בהערה 5) דא"צ שתהיה כל הנתנה ממש של הבעל, אלא העיקר הוא שהוא התחיל הנתנה (ומחמת התחלה זו נגמרה הנתנה, כמו שמבאר רבינו), וע"כ גם שנטלת הגט מעצמה בלא ציוויו ואמירתו כשר כיון שמ"מ ה"ז בא מכח גילוי דעתו. משא"כ להרמב"ם דממעטין "ולא שתיקח מעצמה" צריך שלקחתה את הגט תהיה מחמת אמירתו וציוויו, או מחמת רמיותו עכ"פ וכמ"ש בפיה"מ (ולשיטתיה בס' היד אוזיל), שאז נחשב הכל נתינה שלו ממש.

48 שני פרטים יש כאן, ובהצטרף שניהם אמרינן שהתחלת נתינת הבעל היא הגורמת המביאה לידי גמר נתינה ע"י לקיחת האשה: א) שהתחלת נתינת הבעל היא באופן של גילוי דעת ורצון שהאשה תקח הגט. ב) שלקחת האשה היא מפני שדעתו ורצונו של הבעל בהושטתו את הגט היתה שהיא תקחנו.

וע"ז יסיים רבינו בסוף התשובה דבנדר"ד יש חסרון משני הצדדים: א) "אין שום שייכות ללקיחה זו עם התחלת נתינתו כשפשט ידו ליתן לשם גירושין ולא באה מחמתה ובסיבתה כלל וכלל אפילו ע"י גרמא בעלמא ולא ע"י גורם דגורם". ב) "וגם לא היה בדעת האשה כלל כשלקחה להצניעו שהיא לוקחתו מחמת שהבעל התחיל ליתן אלא רק מדעת עצמה לבד".

והנה מהא ד"ערק לה חרציה" הביא ר"י ראייה לגט בידה ומשיחה בידו וקפצה ידה. וא"כ בהכרח לומר שגם שם ישנו גדר זה - שמחמת התחלת הבעל נגמרה הנתינה בידי האשה - וזהו שמבאר רבינו, דכל שכן הוא:

וכל שכן גבי קפצה ידה אחר שנתן הבעל לידה, דלולי שנתן לידה לא היתה יכולה לעשות כלום⁴⁹ וא"כ בודאי וכל שכן שה"קפצה ידה" באה רק מחמת התחלת נתינת הבעל לידה.

וגם עכשיו קפצה ידה מרצונו, כמ"ש הרשב"א והר"ן⁵⁰ **הובא בית יוסף** (שם) וז"ל: "הרשב"א כתב . . . ר"י ז"ל פירש, דכין שנתנו הבעל לידה וקפצה היא ידה מרצון הבעל עד שאין הבעל יכול לנתקו ולהביאו אצלו, אע"פ שאם לא קפצה ידה היה יכול להביאו אצלו מחמת המשיחה שבידו - הרי זו מגורשת, כיון שקפצה ידה מרצון הבעל, דלא גרע מערק לה חרציה ושלפתייה . . . והר"ן כתב כדברי הרשב"א".

וכיון שמרצונו קפצה ידה -

משום הכי נקרא הכל על שמו ומיקרי שפיר "ונתן".

ואף דמ"ש רשב"א ור"ן שקפצה מרצונו - אין הפירוש שצוה לה לקפוץ, שהרי כתבו תחלה בשם ר"ת דכעין גזילה היא - ז"ל הב"י (שם): "הרשב"א כתב בשם התוספות דלר"ת כל שאילו גט כבד ומשיחה דקה שתופסק במשיכתו - מגורשת; אבל אם המשיחה חזקה שיכול למשכו ולא תנתק המשיחה - אינה מגורשת, ואפילו קפצה האשה ידה ביותר וכחה יפה משל בעל - אינה מגורשת, דאין זו נתינה אלא כעין גזילה".

והנה אם הפירוש במ"ש הרשב"א ור"ן "קפצה מרצונו" שצוה לה הוא לקפוץ אזי גם אי ס"ל לר"ת דאין זו נתינה מ"מ לא שייך כלל לומר דהוי "כעין גזילה".

אלא ודאי שאין הפירוש במ"ש "קפצה מרצונו" שצוה לה הבעל לקפוץ, אלא **שקפצה מעצמה** בלא ציווי הבעל.

ואם כן אינו מובן מהו זה שכתבו הרשב"א והר"ן בשם ר"י שקפצה ידה מרצון הבעל, הרי קפצה ידה מעצמה שלא מחמת אמירת הבעל⁵¹:

49 נראה הכוונה, דבערק לה חרציה ונטלתו הרי יכולה האשה ליטול את הגט גם בלא זה, ואין זה אלא שקרב אליה את הגט. משא"כ בקפצה ידה - הרי לולא שהניח מקודם את הגט בידה לא היה שום תוכן בקפיצת ידה. ויתכן אמנם שהיתה יכולה ליטול את הגט מידו אבל לא על זה אנו דנים, והמעשה של "קפיצת ידה" יש לו תוכן רק משום תחילת נתינתו של הבעל שהניח הגט בידה.

ולהעיר, שכסברא זו (דלולי שנתן לידה לא היתה יכולה לעשות כלום) יש לדייק בלשון ספר התרומה שכתב ח"ל: "ופי' ראשון אמת וטוב, דלא גרע כשנותן הגט בידה ועל ידי כן אוחותו בראשו וסוגרת ידה, דלא גרע מערק חרציה ושלפתייה כו". ודו"ק.

50 פטר זה, שקפיצת ידה היתה ברצונו, לא נתפרש בשאר הראשונים שהביאו את הר"י (תוס' והרא"ש וספר התרומה וסמ"ג). וזהו שכתב רבינו דמ"מ מדברי הרשב"א והר"ן נלמד שזו היא כוונת הר"י.

51 הנה זה ודאי דלהר"י אין ענין שיוציא בפיו בדיבור, וסגי במה שרצוה (כמשנת"ל הערה 12). אלא הכוונה בקושיא זו היא כמו שנת' לעיל בהערה 7, דבשלמא ב"ערק לה חרציה" שפיר י"ל שאין צריך ציווי ואמירה מצדו שתטלנו, כי עצם זה שמושיט לה את הגט ה"ז גילוי דעת שרצונו שתטלנו. אבל בגט בידה ומשיחה בידו וכוונתו למשוך המשיחה ולנתקו רק שקפצה ידה - איך אפשר לומר שקפיצת ידה הוא מרצון הבעל, אם לא שצוה לה לקפוץ. וע"ז מבאר שכוונת דברי הר"י "שקפצה ידה מרצון הבעל" הוא כמו שביאר הריטב"א.

ואעפ"כ סבירא ליה לר"י כמ"ש הריטב"א בשמו פ"ק דב"מ דף ז' (ע"א) הובא בשיטה מקובצת שם⁵² (ד"ה ומאי שנא מדרב חסדא): "וזה לשון הריטב"א . . ור"י כתב שאפילו אינו יכול לנתקו ולהביאו אצלו מפני שהחזיקה האשה בגט מגורשת כיון שברצון הבעל הגיע לידה והיא קפצה ידה מתוך כך כאילו תפסה מרצונו⁵³ דמי והרי היא מגורשת עכ"ל".

הרי שגם בלא ציווי הבעל נחשב כאילו קפצה ידה מרצונו כיון שברצונו הגיע הגט לידה ומתוך כך (רצון הבעל שיגיע הגט לידה) קפצה ידה⁵⁴.

בנוגע למה שהביא רבינו מהריטב"א, דלהר"י לא מיירי שקפצה ידה בציווי הבעל⁵⁵, מעיר כאן במוסגר -

(ובימי הב"ח ובית שמואל לא יצאו לאורה עדיין, ולכן השיגו על הרמ"א בדרכי משה בחנם) - דהנה הטור כתב בשם הרא"ש באוחז הגט בראש האחד ומושיטו לה והיא לקחה אותו בראש השני דהוי גט. והקשה הב"י, דהרי בגט בידה ומשיחה בידו ומחמת שקפצה ידה אינו יכול לנתקו ולהביאו אצלו, כתב הטור דהרא"ש הסכים לדעת ר"ת דלא הוי נתינה כיון שגמר הנתינה היה מכח שקפצה ידה. וא"כ היאך כתב הטור בשמו להכשיר כשאוחז הגט בראש האחד והושיטו לה ולקחתו בראש השני (דבזה ג"כ גמר הנתינה ע"י שהיא לקחה הגט בראשו).

והרמ"א בדרכי משה (סק"ב) כתב ליישב זה, דס"ל להטור דהרא"ש מחלק בין אי קפצה ידה מרצון הבעל, או שלא מרצונו; דבגט בידה ומשיחה בידו הבעל לא צוה לה לקפוץ ידיה ולהחזיק בגט, והיא מחזקת בגט שלא מרצונו, וע"כ לא הוי נתינה. אבל באוחז בראש הגט ומושיטו שהיא לקחה אותו בראש השני מרצונו - הוי נתינה⁵⁶.

אך הב"ח ובית שמואל כתבו תירוץ אחר ליישב קושיית הב"י⁵⁷. והשיג הב"ש⁵⁸ על תי'

52 מ"ש רבינו "הובא בשיטה מקובצת שם" הוא בדוקא. כי בחידושים הנדפסים בשם הריטב"א ליתא לענין זה, רק בחידושי הריטב"א שהובאו בשיטה מקובצת (ונד' בדורנו בשם "הריטב"א החדשים").

53 לפנינו בריטב"א ובשטמ"ק: "כאילו ברצונו תפסה דמי", ורבינו נקט לשון מבואר יותר.

54 והיינו, דבאמת לא היה רצון הבעל שתקפוץ ידה שהרי היה בדעתו לנתקו ולהביאו אצלו (וכמו שכתב ר"ת שקפיצת ידה היא "כעין גזילה"). אך מאחר שברצון הבעל הגיע לידה, ומתוך כך קפצה ידה (ועוד ית' להלן בדברי רבינו ובהערה 26 מהו הפירוש בזה) לכן נחשב הדבר כאילו תפסה מרצונו. ובסברא זו פליגי ר"י ור"ת.

55 וקפיצת ידה לא היתה מרצונו כלל, רק שנחשב כאילו תפסה מרצונו. כדלעיל הערה 19.

56 ז"ל הדרכי משה: ונראה לי דס"ל לרבינו בעל הטור, דהרא"ש מחלק בין קפצה ידה מרצון הבעל או שלא מרצונו, וכאן (- גט בידה ומשיחה בידו וקפצה ידה) מיירי שהבעל לא צוה לה לקפוץ ידיה ולהחזיק בגט, והיא מחזקת בגט שלא מרצונו, ולכך לא הוי נתינה. אבל כשהבעל מצוה אותה להחזיק בגט הוי נתינה, שהרי כתב הטור בתחילה דאם אוחז בראש הגט ומושיטו והיא לקחה אותו בראשו השני דהוי גט, וכאן פסק דלא הוי גט, לכן על כרחך צריכין לחלק כמו שכתבתי ופשוט הוא בעיני, עכ"ל.

והנה בביאור דברי הר"מ נראה דהעיקר תלוי אם הוא מרצונו או שלא מרצונו (ואין שום ענין שיאמר ויצוה). אלא שבגט בידה ומשיחה בידו הנה קפיצת ידה תמיד אינה מרצונו אם לא שיצוה, וכמשנת"ל בהערה 16 (ובזה יובן חילופי הלשונות שבד"מ "רצון" ו"ציווי"). ובאוחז בגט בראשו האחד והושיטו לה והיא נטלתו בראשו בשני - באמת א"צ אמירה וסגי בהושתו שמגלה דעתו ורצונו שתטלנו. ודו"ק בלשון הר"מ ותשכח דהכי הוא.

57 וז"ל הבי"ח: ולפענ"ד נראה דאין כאן התחלה לקושיא, דדוקא בהניח הגט בידה לאחר שתקפוץ ידה לא הוי גט, אבל באוחז בראשו האחד והושיטו לה והיא לקחה אותו בידה בראש השני אין שם לא פתיחת יד מתחילה ולא קפיצת יד בסופה אלא נתינה מידו לידה, והוא קירב אליה וסייעה בנטילתו, ולא דמי לגט בידו ומשיחה בידו וקפצה ידה אלא כדדמי אוכלא לדנא.

והב"ש כתב וז"ל: ד"ל מה שכתב בריש הסימן (באוחזו בראשו האחד ומושיטו) איירי כשאוחזת היא בראש השני

הרמ"א דלפי דברי הרמ"א יוצא שלדעת ר"ת (שהרא"ש הסכים לדעתו, כמו שכתב הטור) יש חילוק בין לקחה או קפצה מרצון בעלה או לא; והרי הרשב"א והר"ן הביאו פלוגתת ר"י ור"ת, וכתבו שלדעת ר"י כיון שקפצה ידה מרצון בעלה ה"ז מגורשת, א"כ ש"מ דלר"ת אפי' בקפצה ידה מרצון בעלה לא הוי נתינה. וע"כ אין לחלק בדעת ר"ת בין קפצה ידה מרצון בעלה או לא. ע"כ תוכן השגתו (דהב"ש) על הרמ"א בדרכי משה.

וע"ז מעיר רבינו שבימי הב"ח והב"ש (שהשיגו על הרמ"א מטעם הנ"ל, דאין לחלק בדעת ר"ת בין מרצון הבעל או לא) עדיין לא יצאו דברי הריטב"א הנ"ל לאורה (לדפוס)⁵⁹, שמדברי הריטב"א ברור דלדעת ר"י אע"פ שלא צוה לה הבעל מהני, שהרי כתב הריטב"א "כאילו תפסה מרצונו דמי", ולכן חולק ר"ת, דס"ל דכיון שלא קפצה ידה ברצונו ע"כ לא הוי נתינה. אבל היכא שצוה לה הבעל לעשות כן ע"ז אין מחלוקת כלל ולכו"ע הוי נתינה; ושפיר יש לחלק בדעת ר"ת בין צוה לה הבעל לקפוץ או לא צוה, וכמ"ש הרמ"א בדרכי משה לתרץ קושיית הב"י. ולפי שלא ראה הב"ש והב"ח דברי הריטב"א הנ"ל לכן השיגו על הרמ"א בחנם כנ"ל. ע"כ הערת רבינו במוסגר.

ועכ"פ צריך ביאור, מאחר שהוכחנו דלהר"י אף שלא צוה לה הבעל לקפוץ מהני, אם כן שוב תיקשי איך אפשר לומר שהגדר הוא שמחמת התחלת נתינת הבעל נגמרה הנתינה ע"י לקיחת האשה, הרי האשה קפצה ידה מעצמה ולא צוה לה לקפוץ,

ומבאר רבינו -

מכל מקום מחמת הבעל באה קפיצה זו. כמ"ש שם הריטב"א "קפצה ידה מתוך כך", כלומר שהיא סברה שזהו רצונו לגמור הנתינה שהתחיל הוא - מ"ש הריטב"א "קפצה ידה מתוך כך" - אין הכוונה דהמעשה דקפיצת ידה 'קרה' בהמשך לרצונו שיגיע הגט לידה (אבל לא מחמתו), אלא אדרבה - "מתוך כך" מחמת שסברה שזהו רצונו⁶⁰ שהיא תגמור הנתינה שהתחיל הוא - קפצה ידה.

משום הכי נקראת על שמו, מאחר שהיא עושה לדעתו לגמור התחלתו - במקרה דגט בידה ומשיחה בידו וקפצה ידה, להר"י הוי נתינה אע"פ שנגמרה הנתינה על ידה, שקפצה ידה, משום שפעולתה נקראת על שמו, מאחר שהיא קופצת ידה (בכוונה לקיים דעתו שהוא) לגמור התחלתו⁶¹.

מניח הוא מיד ושומט ידו, וכ"כ הב"ח. עכ"ל.

58 משמעות דברי רבינו שגם הב"ח השיג על הרמ"א. וי"ל הכוונה בזה (שהרי השגה מפורשת לא מצאנו אלא בדברי הב"ש) - כיון שהב"ח התעלם מתי' הרמ"א (בדרכי משה) וכתב תי' אחר, מזה מובן דלא סגי ליה בתי' הרמ"א, ומטעם שכתב הב"ש.

אך עדיין ק"ק, שהרי הב"ח ס"ל ד"אין התחלה לקושיא", וא"כ למה היה לו להניח הדברים על תי' הרמ"א (ולחלק לדינא בין צוה ללא צוה). ויש ליישב קצת ע"פ מה שנתבאר לעיל הערה 21, דבאוחו הגט בראשו האחד ומושיט לה באמת א"צ אמירה, וא"כ אין כאן אוקימתא מיוחדת; ולאידך - תירוץ הב"ח ע"פ מה שביאר הב"ש בדבריו (הועתק לעיל הערה 22) ה"ז אוקימתא דמיירי שכשאוחות היא בראש השני מניח הוא מיד ושומט ידו. ועצ"ע.

59 ראה בספר כללי הפוסקים וההוראה (כללים מה - מט) עוד דוגמאות לזה בדברי רבינו. ובביאורים שם באריכות איך נקטינן בכל כה"ג שכתבו האחרונים משום שבימיהם לא יצאו לאורה דברי הראשונים.

60 דאל"כ למה להריטב"א להוסיף תיבות אלו "מתוך כך". ועפ"ז מובן ג"כ שפיר מ"ש הריטב"א "כיון שברצון הבעל הגיע לידה והיא קפצה ידה מתוך כך", והיינו, דהגם שלא באה קפיצתו מחמת ציוויו נחשב קפיצתה מרצונו כיון שמתוך רצונו שיגיע הגט לידה קפצה ידה.

61 מדברי רבינו ברור שכוונתו לומר דהגם שבאמת לא היה רצונו שהיא תקפוץ את ידה (וכמו שנת' לעיל כמ"פ

ועוד, שלולי שנתן בידה לא היתה עושה כלום - עוד טעם להיות קפיצת ידה נקראת על שמו - משום שכל פעולתה (קפיצת ידה) אינה באה אלא כתוצאה ממה שנתן הוא בידה, שלולא שנתן בידה לא היתה עושה כלום ליטול הגט⁶².

אבל בנידון דידן - איך אפשר למקרי ונתן הוא מה שהיא לקחה מעצמו⁶³ להצניעו, ואין שום שייכות ללקיחה זו עם התחלת נתינתו כשפשט ידו ליתן לשם גירושין, ולא באה מחמתה ובסיבתה כלל וכלל אפילו ע"י גרמא בעלמא ולא ע"י גורם דגורם, וגם לא היה בדעת האשה כלל - כשלקחה להצניעו - שהיא לוקחתו מחמת **שהבעל התחיל ליתן, אלא רק מדעת עצמה לבד** - בנדו"ד הגם שפשט ידו, הנה א) במה שפשט ידו לא גילה דעתו ורצונו שתיקח הגט, וא"כ אין נטילתה מחמת שפשט את ידו, וגם אי אפשר לומר שהושטתו היא איזו סיבה או גרמא לנטילת האשה. ב) גם האשה לא לקחה הגט מחמת (שחשבה שכן דעתו ורצונו במה) שפשט ידו, בכוונה לגמור הנתינה שהוא התחיל, אלא אדרבה היא לקחה הגט מעצמה ומדעתה בכוונה להצניעו. ולכן א"א בשום אופן ללקיחה זו להיות נקראת על שמו 'ונתן' הואיל ואין שום שייכות במה שלקחה הגט להתחלת נתינתו (מה שפשט ידו) **כלל**, לא מצד הבעל ולא מצד האשה.

וא"כ -

פשיטא דמקרי לקחה מעצמה ממש, ולא מקרי ונתן כלל⁶⁴; אף אם הבעל הרגיש כשלקחה, ואפילו אם [הבעל] פתח ידו כמ"ש הרשב"א הובא בית יוסף (שם ד"ה כיצד

בהערות), מ"מ מאחר שברצונו הגיע הגט לידה, ומתוך כך סברה היא שרצונו שתקפוץ את ידה (אע"פ שאליבא דאמת לא זה היה רצונו). משום הכי נקראת פעולתה המשך הנתינה שלו.

יש להסביר, משום שכאשר נתן גט ואוחז משיחה בידו (כדי למשכו ולנתקו) אין הפירוש שאין כאן "נתינה" כלל. אלא יש כאן מצדו ב' עניינים הפכיים: מצד אחד יש כאן נתינה, ומצד שני יש כאן רצון למשוך ולנתק. וכיון שמחמת נתינתו בא מה שסברה שרצונו הוא שתקפוץ ידה - ה"ז מתייחס לנתינתו. ונמצא מה שרצונו היה למשוך אין זה מגרע הנתינה, וקפיצת ידה הוא המשך נתינתו, ועתה הא איך יכול לנתקו.

ור"ת פליג על כל זה, וס"ל דזה א"א להחשיב קפצה ידה מרצונו כיון שלא היה רצונו שתקפוץ, ודוקא כשרצה שתקפוץ ידה (דהיינו כשצוה לה שתקפוץ) מהני.

62 לכאורה סברא זו כבר כתב רבינו לעיל בתחילת הענין לבאר למה קפצה ידה נחשב "מחמת התחלת הבעל" (רק שאח"כ הוסיף ג"כ שזהו משום שקפיצת ידה היתה מרצונו. והשתא לאחר שביאר באורך שאין הפירוש שרצונו היה שתקפוץ ידה, אלא דמאחר שרצונו הגיע הגט לידה נחשב זה ג"כ "מחמת התחלתו" - חוזר ומוכיח שיש כאן ג"כ הסברא הנ"ל שלולי שנתן בידה לא היתה יכולה לעשות כלום).

אמנם כד דייקת שפיר בלשון רבינו - יש מקום לומר דב' סברות הם, דלעיל כתב רבינו "דלולי שנתן לידה לא היתה יכולה לעשות כלום" והיינו דמאחר שמצדו באה לה היכולת לקפוץ ידה ולתפוס את הגט - לכן נקראת לקיחה זו על שמו. אבל כאן כתב "שלולי שנתן בידה לא היתה עושה כלום" והיינו שמצדו בא מה שקפצה בפועל, וה"ז בדוגמת קפצה ידה ע"פ ציווי ורצונו - שהוא הגורם לפעולת קפיצת היד.

63 צ"ל "מעצמה".

64 כל לשון רבינו כאן הוא סיומ מה שהתחיל "ואפילו לפי דעת ר"י דכשהבעל התחיל הנתינה אף שהאשה גמרה מיקרי ונתן". והיינו - דלא מיבעיא להרמב"ם, ודאי בעינן שתהיה כל הנתינה שלו ממש (ומה"ט בעינן גם בערק לה חרציה שתקח מחמת אמירת הבעל וציווי ולא סגי במה שגלה דעתו, כדלעיל בדברי רבינו ובהערה 3). אלא אפילו להר"י דמיקרי ונתן כשהבעל התחיל הנתינה היינו דוקא "משום שהתחלת נתינת הבעל היא הגורמת" "ומחמת התחלה זו נגמרה הנתינה בידי האשה". משא"כ כאן איך אפשר למיקרי ונתן" מאחר ש"לא באה מחמתה" "אפי" ע"י גרמא בעלמא", "פשיטא דמיקרי לקחה מעצמה ממש ולא מיקרי ונתן כלל". פי', דאפי' לפי הר"י שא"צ כ"כ שיהיה "ונתן" (הוא) לגמרי, ומהני גם אם יש קצת "לקחה מעצמה" - אבל זהו דוקא כשה"לקחה מעצמה" יש לו שייכות ונגרם מחמת ה"נתן". אבל בנדו"ד ה"ז לקחה מעצמה ממש ולא ונתן כלל.

אמר לה) **בלי שום חולק**⁶⁵. ז"ל: "וכתב הרשב"א . . ומדפרכינן והא בעינן ונתן בידה שמעינן שאם תפס הבעל גט ופתח ידו ולקחתו מתוך ידו לא קרינן ביה ונתן אלא א"כ נתנו הוא לתוך ידה"⁶⁶.

ונמצא שאין במה להקל על אשה זו, ותשאר עגונה עד שימצא היבם -
ואשה זו מן השמים ירחמו עליה.

65 מ"ש "בלי שום חולק" נראה שכוונתו לרמוז, דהנה הר"ח כתב ד"ערק לה חרציה" פירוש שצמצם מתניו כו', וכתב הרא"ש דגם לפירושו צריך לומר שקירב עצמו אליה, דאל"כ - אם היה הגט סגור בידו ופתח ידו ונטלתו האם נאמר דהוי גיטא (והרי "צמצם מתניו" הוא ממש כמו הפעולה של "פתח ידו"). והקרב"ג הקשה שם אימא דאה"נ דל"ח כמו שצמצם מתניו מהני כאילו נתנו לה ה"ה שפתיחת ידו מהניא כאילו נתנו לה. והטור הביא שיטת ר"ח (וכביאור הרא"ש) ומסיים: "אבל אם צמצם מתניו ולא הטה אליה או שהטה עצמו ולא צמצם מתניו לא הוי נתינה, והרמב"ם כתב בזה שהוא גט". וביאר הב"ח דדוקא "בוה" (- באופן האחרון שהטה עצמו ולא צמצם מתניו) הוי גט אבל צמצם מתניו ולא הטה עצמו ודאי לא הוי גט לרמב"ם. אבל הפרישה כתב דאפשר לומר דלרמב"ם שוין הן וגם צמצם עצמו לבד מהני. ולשיטתו ה"ה דפתח ידו לבד מהני, כנ"ל מדברי הרא"ש. וע"ז כתב רבינו דודאי האמת היא שאין שום חולק דס"ל דפתח ידו גרידא מועיל, וכמ"ש הרא"ש (דלא כמו שר"ל הקרב"ג, ודלא כמו שיוצא מדברי הפרישה בדעת הרמב"ם).

66 נראה דבקטע זה כוונת רבינו להוכיח דמה שנטלה הגט **בידיעתו** עדיין נקרא "שלקחה מעצמה" ואפילו אם פתח ידו. וע"ז מביא מהרשב"א דפתח ידו לא מהני. אך מ"מ קשה, דבמ"ש הרשב"א - פשיטא דלא מהני, דאע"פ שפתח ידו מ"מ לא קרב ידו אליה (כמבואר שם ברשב"א) ולא היה שום מעשה נתינה של הבעל, משא"כ בנדו"ד שהיתה התחלת נתינה והושיט את הגט - יש מקום לומר דסגי במה שהמשך הנתינה הוא מידיעתו, ובפרט אם פתח ידו.

מאז שכבודו גילה לי סוד שו"ע הרב מצאתי בו חידושי דינים לאלפים ולרבבות

"כדאי להזכיר מה ששמעתי ממו"ח הרה"ג ר' יעקב טייטלבוים זצ"ל, רב בבהכ"נ קהל עדת יראים בקיו גרדנס נ"י. מה ששמע מרבו המובהק פוסק הדור מרן הגאון ר' מאיר אריק זצ"ל. שמלשון שו"ע הרב יכול לדייק הרבה חידושי הלכות... [וכן הורה למעשה יעו"ש בתשובותיו אמרי יושר]. גם סיפר לי מו"ח ז"ל שפעם תוך שיחה עם הגאון מברעזאן המהרש"ם בעל דעת תורה, אמר לו הר"מ אריק, שכבוד תורתו לומד שו"ע הרב מקופיא כמו שלומד ספר... [אחד מספרי גדולי פוסקים האחרונים] ולכן אין כבודו מוצא בו חידושים, אבל אני מונה בו אותיות כמו בספר הרמב"ם ולכן אני מוצא בו אוצר בלום של חידושים. ואח"כ סיפר הר"מ אריק שיחה הנ"ל להגאון ר' אברהם מ.מ. שטיינבערג זצ"ל אבד"ק בראד בעל מחזה אברהם, ואמר לו הר"מ אריק, ונראה מה יהי' הסוף [תוצאה משיחה הנ"ל עם הג' מברעזאן]. ואמר הר"מ אריק שאח"כ קיבל תשובה מהמהרש"ם בזה הלשון "מאז שכבודו גילה לי סוד שו"ע הרב מצאתי בו חידושי דינים לאלפים ולרבבות".

(קונטרס 'זכרון רפאל משה'

[שכולל ביאורים וצינונים על סי' לו שבשו"ע הרב], ברוקלין תשנ"ז)